अथ रुद्रविधानप्रारं

ॐ श्रीगणेशाय नमः स्वयंभुवे ब्रह्मणे विष्णवे गोत्रेन नमस्कृत्वा मन्त्रदृ
१ ग्भ्यस्तथैव विवक्षुरस्मृग्विधानं प्रणानां प्रवाह्वम्यषिभिर्मंत्रदृग्भिः
मंत्रेभ्यो मंत्रदृग्भ्यश्च समाम्नाया त्रयो वेदाः कर्मणाम्ऋषिदृष्टानां
विधिं प्रोवाच शौनकः ऋषिभिर्विविधा मंत्रा दृष्टा दृष्ट्वा प्रयोजनः प्र
योजनाय वा दिष्टास्तस्मिंस्तस्मिन्प्रदर्शिनाः नानार्थानि च कर्माणि
धानि विध्वस्ता श्रयाणि च सिद्धयश्च तपोमूलाः श्रद्दधानस्य वर्त्तिः
स्तुत्यादयो ये विकारा यदि शान्तपार्थवा दोरुद्रुस्त्वे ष्णुचैव यै
यैः कामैर्ऋषिभिर्देवता [illegible] रूपं तेनान्वृशरयो यमानान्
क्रातुः स्वरोद्दिविशां स्तुनवश्च यन्त्रविधिं प्रोक्तमात्रानस्यमंत्रे म
न्यकामाः श्रानशान्तेप्रदिष्टाः स्तस्तव द्विर्भिर्देवताश्च १ नि १
तैं

त्वविप्यो वाज्वीर्यैरसातरे दावद्वमात्मनः धवेन वैश्यश्च क्षत्रैतुजपहोमैर्द्विजो
त्तमः तपसा स्वर्गमाप्नोति तपसा विंदते महत् तपोयुक्तस्य सिद्ध्यंति क
र्माणि नियतात्मनः विद्यया संवलं नैविद्यां रोगनाश्वानं ॥ व·३
ग्रमंत्रा विधिना प्राप्तस्य फलयं छंति विधिवत्प्रयुक्ताः सत्यं चैषां
साधनं ते संयमश्च शमस्तिविति दानस्यादमश्च तस्माद्विजः प्रशांता
त्मा जपहोमपरायणः तपस्य ध्यानेषुक्तो भवेद्भूतानुकंपकः ॥ ये
नयेनार्थमृषियानां यदृचं देवतात्मनाः २ सस्वकामनाम्द्रि
ष्टते येन येन त्वचा तथा तानि कर्माणि वक्ष्यामि विविधानि च
कर्मणां प्रवक्ष्यामि मादौ तु कर्मणां सिद्धिकारकं स्वाध्या
याध्ययनस्यादौ प्राजापत्यं चरेद्विजः केशश्मश्रुलोमनखा
न्वापयित्वा तु जः शुचिः तिष्ठेदहनि रात्रौ तु शुचिरासीत वा
प्यतः सत्यवादी पवित्राणि जपेद्दाहतमानस्था ॐका
रव्याहृतीर्नाजपेदाऽऽद्धा सावित्री च तदित्यृचं आपोहिष्ठेति च ताः

तर्पयित्वा द्विराचामेदिति श्रीमद्दंतिदेवताः प्रपद्येत विरूपाक्षं रौद्रं मंत्रगणं जपेत् अनार्ये
र्येषामेवं च्छिद्रे कोपि गर्हितैः न रजस्वलया वा प्रीयेत तेन तोत्यजेत्तमिः ॥ ५ पं॰

कृ॰विधा॰ तप्तकृच्छ्रव्रतो ब्राह्मणं शाकल्यः स्वस्ति मन्त्रश्च पावमान्यस्तथैव च
२ ३ सर्वत्रैतत्प्रयोक्तव्यमादावन्ते च कर्मणां क्ष्मासहस्त्रोदशा ते २
शताद्वा दशांतमथवा जपेत् ओंकारं व्याहृतीस्तिस्रः सावि
त्रीमथवा श्रुतं ॥ न देवब्राह्मणा द्विष्टेन चार्यं गुरु निंदकेः न
मातृपितृविद्विष्टे नोवमन्येत कंचन मंगलाचारयुक्तस्या द ५२२ ५२
त्रिरह्नोऽस्तु पयापः ४ अंते चाष्टशतान्यस्य स्थालीपाकं प्रक
ल्पयेत् अग्नये चाथ सोमाय तत्तीयां च तयोः सह वै
श्वदेवी च सौविष्टकृत्या उत्तरे ततः अवसानस्य पत्तयेतथा
नुमतये पिच धन्वंतरये त्वष्ट्रे गंधर्वाप्सरसामपि द
शाम्नीब्राह्मणास्य स्यापवानुव्रजस्त्वतो नरस्त्वेतथा
२

त्रिभिः सिध्यंति मंत्राश्च मुच्यते चोपपातकैः चतुर्भिर्ब्रह्महत्याया स्तथैव याज्ययाजना
त् ५ पं॰ ६

विष्णोरंशा सौविष्टकृतये आज्याहुतयश्चैवादौ स्थालीपाके हु
तेपुनः हुत्वाग्निं तर्पयेद्विप्रानित्यथ प्रकल्पयेत् ततः श्रेयं
विधानेन शुचिर्भुंजीत वाग्यतः ५ कृच्छ्राणामेवं सर्वेषां विधि
रुक्तोऽनुपूर्वशः प्राजापत्यातिकृच्छ्रस्य तप्तस्यान्तपनस्य च
पराकस्य च कृच्छ्रस्य विधिश्चान्द्रायणस्य च एकेन शुद्धिमा
प्नोति द्वाभ्यां पापैः प्रमुच्यते पंचभिः पातकैः सर्वैर्मुच्यते च
प्रमुच्यते तप्तकृच्छ्रेण सर्वाणि पापानि प्रतिवाधते चांद्रा
यणं महाघ्नं तमोभिः कृच्छ्रैः समं स्मृतं त्रिभिश्चान्द्रायणोः
स्तो ब्रह्मलोकं समश्नुते ६ अष्टाभिर्देवताः सात्मात्म प्रये
नवरदास्तथा एकादशाभिर्ज्ञात्वा सर्वान्कामान्समा

१ ऊऊ टांडव्रमत्रं तग्रासं कृयदितं द्विजः गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकं एकरात्रोपवास
श्च कृच्छ्रः सांतपनः स्मृतः एवमेव त्र्यहैर्युक्तं महासांतपनं विदुः ॥ ५ ॥ ४

ऋग्विधान कृते त्र्यहं प्रातस्त्र्यहं सायं त्र्यहमद्यादयाचितं त्र्यहं परं च नाश्नी
३ यात् प्राजापत्यं चरन्द्विजः एकैकं ग्रासमश्नीयात् त्र्यहाणि त्रीणि
3 पूर्ववत् त्र्यहं चोपवसेदन्त्यमतिकृच्छ्रं चरन्द्विजः ग्रामावास्यां नतु
जीतैव चांद्रायणो विधिः ॥ ६ उपवासस्तु सप्ताहं शिश्नसांतप
नं स्मृतं ७ तप्तकृच्छ्रं चरन्विप्रो जलक्षीरघृतानिलान्
प्रतित्र्यहं पिबेदुष्णान् सकृत्स्नायी समाहितः नियतस्तु पि
बेद्यः प्राजापत्यविधिं स्मरन् यतिकृच्छ्रं वदन्त्येतद्द्वपमाम
पनोदनं यतात्मनोप्रमत्तस्य द्वादशाहमभोजनं पराको
नाम कृच्छ्रोयं सर्वपापप्रणोदनः एकैकं ह्रासयेत्पिंडं कृ
ष्णे शुक्ले च वर्द्धयेत् उपस्पृशंस्त्रिषवणमेतच्चांद्रायणं ३

स्मृतं एवमेव विधिं कृत्स्नमाचरेद्यवमध्यमे शुक्लपक्षादिनियतश्चरं
श्चांद्रायणं व्रतं ८ चतुरः प्रातरश्नीयाद्विप्रः पिंडान्समाहितः
चतुरोस्तमिते सूर्ये शिशुचांद्रायणं स्मृतं अष्टावष्टौ समश्नीया
त्पिंडान्मध्यंदिने स्थिते नियतात्मा हविष्यस्य यतिचांद्रा
यणं व्रतं यथाकथंचित्पिंडानां तिस्रोऽशीतीः समाहितः
मासेनाश्नन्हविष्यस्य चंद्रस्यैति सलोकतां एतद्रुद्रास्तथा
दित्या वसवश्चाचरन्व्रतं सर्वाकुशलमोक्षाय मरुतश्च महर्ष
भिः सह यावकः सप्तरात्रं पातव्यो नियतात्मना स्वर्णा
स्तेयविशुद्ध्यर्थं पतितापावनानि च ९ एकैकं सप्तरात्रेण तानि वा
व्रतः स्वयं कियदितास्यामिमे दोष्मतानमेवच एकैकं सप्तरात्रं
ग

4

अग्निविधा॰ तत्त्वमादीनां विशोधनं एभिर्व्रतैर्विशुद्धात्मा कुर्यात्कर्मपरायणं द्विजः
४ इष्टान्कामांस्ततः सर्वान्नवाप्नोति न संशयः करापिरायाकलक्कोशा
मेकैकं शोधनं भवेत् भूत्वात्मा कर्म कुर्वीत सत्यवादी जितेन्द्रियः
एवं भूतस्य कर्माणि मंत्रैर्वक्ष्यामि तद्यथा त्रिरात्रमेवोपवसे
द्वादित्तः सर्वकर्मणां वीर्याणि ज्ञानि वा कुर्यात्ततः कर्म समार
भेत् १० नित्यप्रयोगिनां चैव प्रयोगादौ व्रतं त्र्यहं उप
रिष्टाद्वुपवसेत्कृत्वा वासांसि धातक आयुष्यादायेव कर्माणिमं

४

त्राति पापैश्च परिमुच्यते अनर्थन्तां संहितामेतां प्रातः प्रातर्दिने दिने
आयुर्विद्यां धनां पुत्रानन्त्तं प्राप्नोत्यनामयात् एतद्ब्रह्म जपं
न्धू छात्रे दोतान्यांश्च तद्विधान् प्रेक्ष्याच म्योदकं हुतः पश्येन्दोमाग्नि
भास्करो मं जपोदशगुणाउत्र्याभुस्याघृतान्वितः सहस्रं मानसं
विद्याद्देव जपाविधिस्मृतः १४ आदावेवतु साविद्या कर्म कुर्वीत
शांतये पुष्ट्येधनलाभाय पशुलाभाय भूतये एषाहि संहिता
वेदैः सर्वब्रह्ममयी निवृत्त उग्रेणा तपसा दृष्टा विश्वामित्रेण धी
मता होमांश्च जपयज्ञांश्च नित्यं कुर्वीत चेत्तया सर्वकामस
मृद्ध्यर्थं परं ब्रह्मेदमुच्यते एषैव प्रतिलोमोक्ता पदच्छन्दाद्वि
नाशनी अक्षरप्रातिलोम्येन अभिचारं प्रशस्यते अक्षरप्रा
तिलोम्यं यांक्रिमप्रयुज्यते कमेरा॥

6

तदमोघं विजानीयादेतद्धि ब्रह्मणो बलं ॥ व्याघातके घसमिघोद्गर
तिलोमया जुहुयात् [illegible] रः ॥ य इच्छेत्पीड
नं शत्रोर्नपिबोच्चाटनं भनः ॥ पष्ठः संपीडयेच्छत्रून्वशी शश्वत्प्रभाव
येत् ॥ ५५ ॥ अवद्वेष्यायः ॥ ऋग्वेदाद्यस्य सूक्तस्य विधिवद्व्याप्यतः
परं ॥ वत्सऋषिर्मधुच्छन्दाः कर्मैतिनाकरोत्पुरा शिरसा धारयेदग्निं
नियतः परिवत्सरं ॥ चतुर्थ्यः प्राशकालीकृतशिष्टमदन्हविः ॥
जुहुकृत्रिकपाति छंद्म सत्यवादी दिने दिने ॥ व्रतकाले तु संप्राप्त
आग्नेयं निर्वपेच्चरुं ॥ अग्नौ ध्यानमात्रोग्निर्वृतांतेस्योपति
ष्ठति ॥ दहेयमितिवध्वेच्छेत्तं दहत्येव पावकः ॥ अस्त्वयग्निर्ज्वल
त्येव तद्व्रतस्य महात्मनः ॥ समर्धयति तुष्टैः कामैर्वीक्षिः प्रयत्नवतः १६ ॥
चै

६

तः परंत्वधरः सप्तवाय्वाद्यायेद्वाकीर्निमाः ॥ सांजयन्नाद्यमो नित्य
मिष्यन्कामान्समश्नुते ॥ मेधातिथ्यावयोधनः सदसस्पतिमित्यृ
चं मेधाकामो जपेन्नित्यं जुहुयादाज्यमेतया ॥ स्योनेत्ति पृथिवी
नित्यं स्नात्वा विप्रश्च विसर्जयेत् ॥ विंदते महती श्रमिसत्यपूत्नामवं
टकां ॥ इदं विष्णुरिति मार्गेः पंचभिः प्राद्व्रकेर्मेदिरो ॥ अगुष्ठम
श्नेवगाहते नरकाणि बाधते ॥ अंगुष्ठमात्रो भगवान्विष्णुः पर्यट
न्महीं ॥ तत्समानां वधाय्यापि न यः प्राह्मे प्रहरिष्यति ॥ अद्यत्यंच
५ मवेदन्ते प्राग्निसमन्वितः ॥ तस्माद्घ्राह्मे सर्वेषिं गुह्यं प्रहृष्ट रा५
ते सप्तजन्मकृतं पापं कृत्वाचात्मदप्यमनन्तरां ॥ नाधिकोरित्य
पां मध्ये सकृज्जप्त्वा विशुध्यति ॥ अबयोयतियाः प्रोक्तानवर

ऋग्विधा० ऋत्यामिषेचनीः आयुष्यास्ताः परिद्योत्कामेषज्याः पापमोच
७ नीः पुनःहोष्मा बिंबद्ध्रः संनिरुद्धोप्यवाप्नुयात् उच्यते स
र्वपापेभ्यो गदी चाप्यगदी भवेत् यद्येष्टप्राप्स्वेतान्कामानि
द्रत्वा तुंभरं ददात् सबोलप्रामीरे वग्मिर्मिद्रस्तु यादिने दिने
१७ हैरराप स्तूपमिंद्रस्य स्तुतां कर्माभि संस्तुवं तत्रपत्य
यतो नित्य[illegible]न्कामान्समश्नुते आयुष्मेनेस्पृचात्वेव
यो नित्यं स्तूयमर्चति शतमध्ये स्तगं वापि सजीवेद्गदः सुखी
उं[illegible]स्मेनेत्स्चं वे त्वां ध्यायं नित्रीदिवौकसः अग्नौ
जुहुयाद्वा आज्यं दीर्घमायुरवाप्नुयात् येनेपंथा इतीमां तु
सावित्रीमध्यगो प्यसेत् स्वस्ति[illegible]हां[illegible]

त्वनामभवात् मं[illegible]नित्यस्तत्तां घोरः करोवो जगाचयि
[illegible]न्यमैत्तां द्वितीयं परिपृच्छ्य पसेधुतं रौद्रीभिः द्वि
रीश्रावं तुकृष्या योदिने दिने सनातीनरगोप्यांति पाक
रान्याप्नुयात्सदा एतेनेव बलचैन जुहुयादाज्यमन्व
हं घरवा कल्पये द्रौ[illegible]तिकामो[illegible]पर्वस्त १८ उदि
त्युधंतमादित्य मुपतिष्ठे दिने दिने हृद्रोगनाशनं होतत्पर
ग५ मारोगवर्द्धनं द्विवतामित्यपार्क्च चैपंद्विष्यान्तं जपन्समेद्वत्व आ
गस्कात्सप्तरात्रेणाविंद्धव माधिगच्छति रोगार्तीनाविगेचय
स्करावस्यातिमंत्रं च आरोग्यमेतत्त्वयत्तोजपन्नित्यमनेक
शः उग्नमस्तस्य चा[illegible]द्विबधेव इति स्मृतः यं द्विष्या

अग्निविधा ८ तमासि ध्यायेत् दक्षाचैवं जपेदिदं आगस्त्यक्षेत्रिरावेणावि
देवं संनियच्छति इदयत्यायुरक्षय्यं तेजो मध्यंयिने जपेत्
वर्द्ध अस्तं व्रजति सूर्ये ठद्युवं तं प्रतिबाधते तुंगिस्तेजस्ते
पारोग्यं द्विवदेवं प्रकीर्तितं नवपश्येति सूक्तानि यार
निर्णमेपदापरः अरातीनां हरेत्प्राणां प्रवूंष्वेव निय
च्छति सोपर्णानि पवित्राणि सूक्तान्येकादशाव्यपस्ते
ते वां प्रयुत्राण्यसुन्विचत्तस्वर्गमायुरवंघतां आध्या
त्मिकीः कुर्य्येताजपेत्तु तत्समाहितः प्राप्नुयात्सपरंधा
माविष्णुर्ज्योतिः सनातनं आनोभद्रीयमाड्यवेप्सदे
वंजपेन्मुनिः अहन्युरापिज्जीवेत दीर्घमायुरवाप्नुयात्

८

अत्र ॐ पठेत् =

२० पितृणां कालेतु मध्यन्त्ये तत्स्ववं जपेत् अथोदः पित
रस्तस्य विश्रांतिं यान्ति रुत्तमं त्वंसोमेति च तत्रोमपक्षे वं द्र
ष्टोदितं उपतिष्ठेत्सामित्याशिषेमासिमासि नवं नवं तमा
संतस्य दुःस्वं हि नजालक्रिविधमवेत् योत्तमेनवरुणाहदय
सतस्योनश्विानमात्मनः उद्यंतमपातिष्ठेत्त द्युगो च्चेतत्स
माहितः वामांस्यपिनाविदेत् चंद्रुस्येति सलोकत्तां
धनकामो जपेन्नित्यमेताद्युतिलुनित्यशः आत्माश्रु
चिस्तनियत इद्दं धनमवाप्नुयात् २१ आयुरीप्सां वि
मामीति कोर्तिसुक्तानां सदाभ्यसेत् आन्याहुतीश्चजु
हुयात्स्वतत्स्वव वाग्यतः शुचिः जपेदाकृत्यानियतः स

ऋग्विधा ९ साक्षादापदं तरेत् अपनः शोशुचदिति स्नात्वा मध्यंदिने रवौ शु
चिकामोयताहारः ग्रन्यचजुहुयाद्घृतं समिधोन्वहं मष्टौ वा
सहस्रमेनसाऽपहं यथाहं नादिवनौकाञ्च पापात्प्रमुच्यते
जातवेदस इत्यादि सदा स्वस्त्ययनं जपेत् दुर्गेष्वपि प्रयात
स्यनाथ्यारिभ्यो भयं भवेत् राजकार्ये विवादे वा अभिशस्तोऽथ
नेकधा अग्राह्ये प्रतिभावार्ये भये घोरारातिके पिवा जातवे
दस इत्येतं जपंस्तेभ्यः प्रमुच्यते स्त्रियाप्यविधुरर्थं वप्रवासितो
मनसा जपेत् सिद्धार्थस्त्वाप्तिमाप्नोति धर्मीयेतनचाधूनि २२
कृतार्थः स्वगृहान्गच्छेत्तामेव सदाभ्यसेत् उदित्येमावि
सयेतां जपेद् स्नागन्तेनर्च्चा आहः स्वस्त्ययनं प्रतिरात्रिः स्वार ९

स्त्ययनं निधि ह्री ब्रुयेणायां च जपेन्नित्यमेवां दुःस्वप्ननाशनी अमंदिन इति स्वस्त
यंत्या जपेद्गर्भप्रमोचनी इदं च मनसा ध्यायेन्नारी गर्भं प्रसूयती आपन्न
सर्वकामो वान्वितं नित्यं जपेद्द्विवि मपनिद्रुमिति स्नातो वेष्यदेवं तु समुक
मुच्यते जुहुदाज्यं तु विष्ण्वमादेवमोहसः प्रातानीयं परस्ततो पंच
विंशकमुत्तमं नामस्तोत्रं नमस्तायपरां मद्रिमवाप्नुयात् द्यौर्मन्त
वनं तस्मात् सर्वपापप्रमोचनं इमा इति जपेद्घ्यद्यै इमं स्तोमा द्विजः शुचिः
आयुर्वीर्यां धनं पुत्रान् रत्नं प्राप्नोत्यनामयान् २३ वीरेषु पत्न्यगोच्छे
ब्रुद्धुः स्वप्नप्रविशमात्मनः मानो महान्तमित्या स्वां त्रिरात्रोपोषितः शु
चिः औदुंबरीश्च जुहुयाद्दधिमधुआन्यसंहताः सूक्तेन जुहुयादा
ज्यमनादावेते चकर्मराणां अंहवाजुहुत्सूक्तेन तुष्या वृषात ह्योमव

धित्वा सर्वान्नित्युपांशुं जपेद्भोगैर्विवर्जितः त्रिवृतं तु यत्नमादित्यं समि
त्याधिताः शुचिः सदा चित्रमित्युपतिष्ठेत सूक्तेनानेन भास्कर स्रु
तिस्तवेन चैतेन नित्यं मध्यंदिने रविं ग्रसात्रयोहते रिपुः प्राप्नोति
च धनायुषी २४ अयं यत्त्रयस्येति जपेत्प्रातः प्रातर्दिने दिने दुः
स्वप्नं नदत्ते त्रिधनं चाप्याभोजनाद्भयं उमेधनामीतिभ्रराविग्धया
स्तु प्रकीर्तिताः नोद्भुपत्हंतिर त्वां सिसपत्नांश्चानियच्छति नि
वर्त्य पंचयज्ञांश्च कृत्वा चाग्निं सत्ताह्निकः येदेवासो दिव्येनया
जपन्कामानवाप्नुयात् २६ आविश्च नमस्युत्स्य विहोत्तिकामिति
त्रिभिः समित्यादिताः प्राचि तु चीपतिष्ठेद्दिने दिने धर्मवृ
द्धिं धनं पुत्रानारोग्यं ब्रह्मवर्चसं प्राप्नोति च परं स्थानं ज्योती १०

रूपं सनातनं आतनतायिनमायान्तं कृत्वा शुभमपोह्य कं नमाग
र्द्धिनित्यपवेत्सोम्य एव प्रमुच्यते चित्रं देवानामिति वोराज्ञो जपेद्वा सूर्य
दर्शनात् आप्लुत्य प्रयतः सौरी रूपतिष्ठेद्दिवाकरं २५ वैनं
पश्यन्ति वैचौरास्तथान्ये पापवञ्चयः एकः प्रातार्दत्रा यत्र
तस्करेभ्यश्चरन्यापि स्तेयं कृत्वा द्विजो मोहात्त्रिरात्रोपोषितः
शुचिः सूक्तं अघ्नास्य वामीयं विप्रं मुच्यते तु किल्बिषात् शान्तिपुत्रस्तु
हन्त्यैवैर्यश्च साज्यं चिकीर्षति नित्यंमनि यज्ञा मुत्वा स्तं तु मनसा
जपेत् कयाशुभेतिपेष्ठन्यं हत्वा चार्यन्न्यायद्विजैः श्रुत्वाय सहस्रं
तद्गुरोरप्याह शौनकः इमं नु सोममित्येते द्वे ऋचौ प्रयतो जपेत् ॥
सर्वान्कामानवाप्नोति नाकिंचित्यात्तकं भवेत् पितुन्वित्युपति

11

ऋग्विधा. क्षेत्रं नित्यमन्नाद्यपरिप्लुतं हजपेद्भानां नित्यं भुंजीयादविकुत्सितं
११ २६ नास्यस्यादन्नजो व्याधिर्विषमप्यन्नतां मियात् विषं च पीत्वै
तत्सूक्तं जपेत्तद्विषनाशनं नावाग्यतस्तु भुंजीत नाशुचिर्न जुगु
प्सितं दद्याद्वद्विजयेच्चैव जुहुयाच्च शुचिः सदा कद्दूयं नास्य किंचि
न्यान्नजं व्याधिमाप्नुयात् उत्त्य पघ्नतिपुत्रो ये ष्वथो वापि
वपयक्वचित् यं ध्यानभ्रातियद्यत्तत्वा वाकर्मगार्हितं श्रुतेनयेत्ति
सूक्तेन प्रत्यचं जुहुयाद्धृतं जपश्च प्रयत्तो नित्यमुपातिष्ठेत चान
लं स्नात्वा जपेदनवांतां नमस्कृत्य बृहस्पति २७ वीरां ध
नं च प्राप्नोति सप्तलोक्यं च नियच्छति कं कतोनोति सूक्तं तु विबाधनैः
प्रयत्तो जपेत् विघ्नं क्रमतं चास्य संपाद्दृष्टिं विवादे च यत्को

११

टलूत्तानस्विबं दंष्ट्रिवृश्चिकजं चयत् तुलं च कृत्रिमं चैव जपेत्सू
र्यं व्यपोहति धर्मबुद्धिं धनं श्वात्मसौभाग्यं ब्रह्मवर्चसं आरो
ग्यं प्रज्ञिमायुष्यं प्रकृतान्विद्यां महयशः त्रिरात्रोपोषितः स्ना
तः प्रयत्तश्चरितव्रतः प्राणायामशतं कृत्वोपतिष्ठेच्छतक्रतुं ए
का हकर सद्भुक्ताः पादौं नं धायवाग्यतः २८ यो जात इति सूक्तेन
न क्रोधिं गटसमदं स्मरन् शतं कृत्वा जपेदनंदिने देवे श्रेष्ठति चा
नतः एकाहालुभते वित्तं द्व्यहाच्चित्रमनुत्तमं त्र्यहोभिस्तिभिरा
रोग्यं चतुर्भिरशनं बहु पंचाभिर्ब्रह्मवर्चस्यं षड्भिराद्यु महस्वाव
ह सप्तभिस्तन यात्प्रुष्टिमष्टाभिः प्राप्नुयाद्यशः त्रिंशो भव
ति चेंद्रस्य प्रियं धाम स गच्छति दिव्रत्वं दस्यरूपधाम नरापरस्या

वारं परं गतानामिति यतव्रता तं जपेत्सर्ववर्जितं संध्ययोः प्र
यतश्चैव जपेन्नित्यं रहस्यति २८ उपतिष्ठेत सूक्तेन सर्वकाम
समृद्धये यो मे राजन्निति नीमां दुःस्वप्नशमनी मृचं जप्त्वा नाशय
ति क्षिप्रं दुःस्वप्नं ब्राह्मणः शुचिः अहोरात्रमुपोष्यैकं नियतो ब्रह्मवि
त्तमः प्रजापत्यं जुहुयादाज्यं चरुं वा पयसा सिद्धं तं एकामहमिति ताभिः
षड्भिः प्रत्यृचं पंचभिः हविः शेषं वर्धयं प्राप्नुयाद्विंदते महतीं प्रजां
आपि ना योभिमन्यत्य त्वद्यौ रेताधारा न हरिता चतुर्दश्यामुपोष्यै
कां हुत्वा स्य जुहुयाच्चरुं मा ते स्तुक्तेन रौद्रेण घृतस्य च वाप्यतः
शुचिः ३० हुवीमाज्यां जुहुयाच्चाप्योपुस्थपशाकरं हविः शे
षेणावर्त्तेतैकांतरमवन्नं द्विजः इदं तमामभिजयेन्नपद्दुरागम्य

अथ प्रयुच्यते अभिप्रावस्पतवो मे लोकत्वादिना मर्त्यं मर्तिरिं नित्वा त्वां जं
जपेदस्य चैवास्य च मंत्रं द्विजः अध्यानिप्रास्यितो यस्तु पश्येच्छकुनिमु
च्चैतं अथ प्रशात्तप्रशात्तं वा स्थितं त्वेदप्यप्रयतो जपेत् कनिक्रदद्विजेन
द्वाभ्यामुपतिष्ठेत्सततं स्वयं शकुनि वायसं वापि मृगं दंष्ट्रिणामेव वा
अपरं चैव जघ्न्यमंतत्तमसोरमोहं नमंत्त तत्कारमोहं नं ३१
इति ऋग्विधाने प्रथमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ॐ कल्याणवादी वान्यो
वानवादी रोति महद्द्रष्यते जपेद्दवनम स्कात्यासिद्ध्यर्थं मंत्रनिवर्त्तते नृ
तस्यादिसम्यां किंचिद्दस्यु म्योधयानि वा को चेत् तदुत्याविचदुर्गा
रीदवांत्तिमां अथ सर्वामवेत् यस्य उक्तां नजीयेत् नातिष्ठेद्वाक
यं च वन अथ त्वा मोसार मत्वेष्यात्मिर स्मीत्य चं जपेत् विश्वामि

अग्निविधा॰ अन्यसंवादं नचातिक्रमेद्भोजयेत् आतुरस्याचस्याविधिवद्गुरुकेस्यांग्र अध्याय
१२ लिंदीपेत् नचामत्तवद्धृत्यत योनित्यंहि समाचरेत् तेनघातो २
मनः पातिव्यवशुत्रमिवमानरः १ मयेचाम्य नविचेत नदीतीर
रचरेत्यापि जलचरस्योवेतस्यः क्षितौ सैर्नचवाध्यते मुनी
तितीर्षुः सरितं रमध्यामोनितसंस्मरेत उद्धिन्त्यच मपाम प्यं
जपेद्योवेनदीतरेत् सद्यो हितीरस्य प्रोक्तिगाधं वावि दंतोद्वि
जः युक्तो नैव रथेनाप्युयापापारं तितीर्षति अप्रजानि
रितो वाहं जयेत्तावियत्नः स्वयं आजानवस्थितं पथ्ये वसामंद्र
रिपी संस्मरेत् कार्यार्थायप्रोक्तः हत्याजनरायाति वेगहं
अवधार [illegible] यापेम [illegible] विद्यते वै सम्यातत जनमावे

१३

ये त्विति तेक्रावांति संस्मरेत् इंद्राय वर्तते तिस्त्र कांमायुष्यं द्राविंशां स्य
तं २ वागिंद्रिय धम्रष्टो योन विद्यां प्रतिपद्यते इंद्रियाप्या यान्विघ्या यी
न्वायो न वोति कथं कन विद्यावा यधिगत्ता यस्य प्रवापयेत पुनः पुनः
मसर्पदीक्षचोजपं मामेघातिपद्यते अनयास्तंप्रयातस्तु दिक्ष
रोगावाविनिस्मरेत् यत्नतः कुशाले नोनिमिप्राचीसिद्धर यानिगुः
यानादनमपिमज्यतं द्वांह्वानगे धानिद्विजः आमिव्ययवेतिर
जपेद्धचमन्त्र वलंदधत् हेमपदो चेतुर्द्दश यांन्विराज्ञो पो बितः
शुचिः यदि सौम्य वदो देशो यमश्रावनस्तूः समाहितः ३ स्तोलु
य्यासु पाणिपाद्भ्वेलके घ्यो निलाशनः सप्ताहेद्दु पातेल
सार्ध पंलवामान्वितं सामिघोराजवद्दने स्यवासिव्दो वराः पंच

19

यंदि व्याप्तस्य चावाप्तुमाप्याकेनाकृतं निधिं [illegible] पिबेद्वायचतोऽग्नि [illegible]
यदि भिक्षुस्तत्र मिद्धिजः अद्विरयनामुहेत्वायं मन्त्रराज्ञं जीवाति।
वाशिष्टान्नातो हन्तिव सेतत्कुशिकोदितं नाम्सकामेदवच्यो
त्तिजपतोऽपि कामोपिवा हविशाकंजपेत्तन्नामासाध्यात्मिकमनु
त्तमं पर्वतस्थ पूयत्नानित्यपियोन्कामान्समश्नुते ४ बृहस्पति
मजाध्वं च सवितारं वसुमेव च ऋतान्हुतोदिनेदिने स्वैः पंचभि
रत्वहं बृहस्पत इति पंचाहं घृतस्य च जुहुयाद्धृतं हुत्वाग्निमर्च
यित्वाग्निं गंधमाल्यैः सधूपकैः ता एव देवताः पंच कामैरर्चयति पं
चभिः रत्नैरपत्यैः पशुभिर्मेधेदीर्घैरायुष्या प अप
वेदादिगीतायाः प्रभावमननं विधिं गायत्र्याः संप्रवक्ष्यामि

कामार्थ

धर्मार्थी च यदं विल्वैर्गौमितिर्कैकाम्योऽत्रितयेस्वपरायणं गायत्र्यात्स्वपरं नाऽलीह
लोके परत्र च मेध्यान्नमितस्त्रयोनीत्रिस्नानाच्चनिततत्परः जपेल्लक्षत्रयं धी
मानन्यमानसः क्रियः कर्मभियोजपेत्याम्भ्रक्रोमंत्रः सेवयापि वा या
वत्कार्यं न कुर्वीत न लोपेन्नावृत्तं घृतं आदित्यस्योदये स्नात्वा सहस्रं प्रत्यहं ज रा
ल पेत् आयुष्यं रोग्यमैश्वर्यं धनं च प्रति अद्व ६ गिराद्योपाधित सम्यक्घृतं
हुत्वा सहस्रशः सहस्रलाभमाप्नोति हुत्वाश्वादिरेंधने पलाशसमिधार्चे
वदुतान्तान्नांहुता प्राने सहस्रलाभमाप्नोति या हुत्वा पंतसागमे हुत्वा
लवादिरेवक्षो सघृतरक्तचन्दनं सहस्रहेममाप्नोति वा हुतमभागमे चंद्र
रक्तचंदनमिश्रं तु सघृतं हव्यवाहने हुत्वा गोमयमाप्नोति सहस्र गोधनं
द्विजः यस्यास्तु गोगोमियेनस्त्यकानां सहस्रशः हुत्वा लागामवाप्नोति
घृतात्तानां हुताशने ७ वैश्यास्तिलैर्हुत्वा महिष्यो यावकैस्तथा शा
लितंडुलहोमेन कन्यालाभमवाप्नुयात् ज्ञातिविपक्ष राजाकंकिकं मार्गे
सहस्रशः हुत्वा वस्त्राण्यवाप्नोति घृताक्तानां हुताशने सयविबिल्व
लमध्ये तोयं हुत्वा सहस्रशः सहस्रं प्राप्नुयाद्धेमं रोप्यामिंदुमये हुते आल

द्वीपपसंयुक्तो मलव्याधिविनाशकैः मुच्येत्तु हस्तजप्तेन स्नायाच्छुक्त
जलेन वै यादिशंसक्तजप्तेन लोष्टेन संघर्षेत चौराग्निसाकृतोच्छ्रानिभ
यानि न भवन्ति वै ८ दीनाहारो जपेल्लक्षमपमृत्युं व्यपोहति घृताशी
घाह्नवान्मेधावहुविलान संचय कृत्वा वत्सपत्राहुतात्तानां कृत्ता
शने ह्वादद्धर्षाधर्षद्धवं सार्वभौमं न संशयः लक्षेणाभ्यसमेहोमयत्वा
कृत्वा ह्यतिष्ठेत्तु जलान्तः आदित्याभिमुखस्थित्वा नाभिमात्रे जले शुचिः
श्ना तिलानां लक्षहोमेन घृताक्तानां कृशानवे सर्वकामसमृद्धात्मा परां सिद्धिमवा
प्नुयात् ९ हुतस्याहुतिलक्षेण सर्वकामानवाप्नुयात् पंचगव्या
शनो लक्षं म पंचाशती यशो भवेत् तदेव ध्यानले कृत्वा प्राप्नोति व
कृशोधनं अन्नाय हवनां नित्य मन्नाद्यंच भवेत्सदा जुहुयात्स
र्वसाध्यानामाहुत्य युतसंख्यया रक्तासिद्धार्थकान्हुत्वा न
वांत्साधयन्तीरह्वन् लवणं मधुसंयुक्तं हुत्वा सर्ववशी भवेत् १
कृत्वा ह्यकरवीराणि रक्तानि अनवेज्वरं कृत्वा वेश्मीदकं ते

तं देशो देव घाचाटयेत् हुत्वा लिंबपत्राणि विद्वेषं जनयेन्नृणा
रक्तानां नकुलानां घृताक्तानां हुताशने कृत्वा वलमवाप्नो
ति यावृत्समिन्मसर्जीयते १० घृत्यानयनानि धर्ष्ययधुसर्पिःस
मन्वितं गव्यक्षीरधवी होमेनोऽजकान्त्तलिक शाम्यति ब्रह्मचारी
मिताहारो यः सहस्त्रचयं जपेत् संवत्सरेणालभते धने प्रथं नित्त
शयः शमीविल्वपलाशानामर्कस्य तु विशेषतः पुष्पाणां समि
धां चैव हुत्वा हेममवाप्नुयात् अश्वलिंसबकादीनां यस्यायतनमाश्रितः
नो लक्षं निराहारः सततस्य वरदो भवेत् विल्वानां लक्षहोमेन
घृताक्तानां हुताशने परां श्रियमवाप्नोति यदि न्यूनाहाभवे
त् ११ पद्मानां लक्षहोमेन घृताक्तानां हुताशने प्राप्नोति
राज्यमखिलमसपत्नमकंटकं पंचविंशतिलक्षेणाघयंवीर

जप

ऋग्विधा० घृताशनः स्वदेहेन्तिष्ठेतेजस्तु: कौशिकस्य मतं यथा एकाहं प अध्याय
१६ चगव्याशयेकाहं मनृताशनः एकाह ब्राह्मणानां ब्राह्मी गायत्री इज्य २
ते शतेन गायत्र्यां स्नात्वा शतमं तजलेजपेत् शतेनापस्ततः पीत्वा
सर्वपापैः प्रमुच्यते गोघ्नः पितृघ्नो मातृघ्नो ब्रह्महा गुरुतल्पगः क
चनारिन्त्रहारी च यश्च विप्रः सुरां पिबेत् अयाज्ययाजनं कृत्वा कृत्वा वा
वाकर्मगर्हितं न सीदेत् प्रतिगृह्णानो महीमपि ससागरां यच्चास्य दु
८ ष्कृतं लोके ग्रहाः सर्वे याश्च भुवि तेषां तु शांति मोम्यतां सर्वे शिवा इति
नवंग्रहाय: १२ दूराच्चेति जपन्सूक्तं रक्षोघ्नं दस्युभिर्वृतः
मार्यागी गां हरेत्यारण्यानित्वास्यापि च नाशयेत् इयं तिष्ठेतयो
वर्जीपरीत्य चादिने दिने तं रक्षति स्वयं वज्री विघ्नतो विघ्नतो म
रवं कोम्रयेतिह १६

सूक्तेनयोनित्यं शत्रुमर्च्चिति जपेद्वायतनमस्त्वारेः शत्रोर
लभतेवरान् कुर्येनिवामदेव्येन कुर्यान्निर्चमत्य यवानीश्री
जपेद्यासाद्येलालस्त्रहत्तोतत्योषवाशनं स्नानः शुचिबादि
त्य वाश्रुचिरोदो द्विवाकरं अंतकाले जपंनैति ब्रह्मराक्षस
प्रशाश्वतं हविश्रपच्यमानस्त स्थालीपाकंयथाविधि
जुहुयात्त्रेत्रमध्ये सूक्तं बाहा स्तेपंचभिः यथालिंगं तु वि
हरेत् लांगलेवहलीबलः इंद्राय च मरुद्भ्यश्च पर्जन्याय भगाय च
१२ इक्षेधान्याय सीतायै शुनासीरमथोत्तरं हुत्वान्वष्टपगे
तामांयजेद्देताश्चदेवताः गंधमाल्योपहारैश्च फललाजासुराकैरे
श्वार्यश्वलवनेरवलमीत्तोपहारशः एताश्च यजेत्रि

एतेषु यत्कृतं पापं खलदोषेन शुध्यति धान्यानां विप्राकं भागं चो
विप्रेभ्यो निवेदयेत् विप्राकस्याहिदानेन शुध्यते ब्रह्महत्यया:॥ वं० १६

त्वं देवतानां विधिना शुचि: प्रमोच्यंक्रमभियाति त्रायि वंदितसर्वद
देवस्य पतिनित्ये तद्देव एत्यं तचं जपेत् इदंवत्सं यो दिजो नित्यं वि
दते देवस्तुतम् आपद्भ्यो रक्षति सततं यजेदेतेन नमस्कारान् चित्तं जेत
नयास्तुत्वा चीरंतुपसदा १९ ब्राह्मणान्भोजयेदन्नकीनीद्राग्नेव
भोजयेत् अत्र मत्र: शांतिकार: स्वयमेव हविर्व्रजेत् भूमिभंगोगवाहि
मात्यायको हा विप्राश्रानं: समुद्रादिति सूक्तेन य: सदा जुहुया
द्धृतं सर्वोक्तेनैव विधिना संयतात्माजितेंद्रिय: तिस्रो
तिस्रोति ज्वलमेधत्रे छे जातवेदसि तमग्नि: सर्वत: पा
तिभद्रेन हविरोनत्र विप्रानिव २ तिघाभ्यां न्यग्भ्यांयो
वह्निष यच्चाग्निं मतरत्यापद: सर्वाय वा: श्रा: ॥

१७

आगाव इति सूक्तेन — गा लोकमानद: उपतिष्ठेद्गुजं
तीछ्य य इछे तौ: सदा नृया: त्वामिद्धीति प्रगाथ्येनोप
तिष्ठेत धृतचाक मध्याह्ने संध्ययो श्चैव नृपधनमवाप्नु
यात् २१ उपोतिष्ठि स्वभीत्युमोडं उभे जन्मेस्य प्रोद्वरो
दुर्जीवलमवाप्नोति स्व्र श्चैवनिय च्छांति याविर्त्रा
त्वेषा तदा — यज्ञायज्ञोतियाभ्यसेत् मोधीतस्यास
मत्रस्य फलं प्राप्नोति नान्यथा: सूक्तानि चतुरान्त
र्गता विरिरोवादकेपिवा निक्षिपेन्तत्प्रयत्नेनभ्यस्त्वा
न्यत्र भयापहं स्वनापायिनीजपेत्सूक्तं रक्षो घ्नं स्व
निर्वृत: न भयं विद्यते किंचि दुष्टो न्येरि भ्यांइवच

गृहान्स्वप्नमानस्तु पंथ्यानं धनकाम्यया जपेत्सोऽग्निय
त्तेनापि पंथ्यामितिनुजन् ये के च जमे तरं चत्वेतां ध्यायंनिदि
दिवौकसः श्रत्यंस्त्वाया वान्यं दीर्घमायुरवाप्नुयात् २३
वयमु त्वेति सूक्तं तु यो कुर्विराव्रतं नित्यं जपेच्छुचिर्भूत्वा
धनं विंदत्यभीप्सितं यस्मात् भवेत्किंचिद्द्रव्यं गोर्दिवं
धनं नपयेद्वाध्यानि यो मोहात्संप्रयेत्स जपेन्नित्यशो इयामि
त्येतदाद्यंतु सूक्तं सारस्वतं द्विजः नित्यं जपेच्छुचिर्भूत्वा वाग्मी
भवति बुद्धिमान् सं वामिति तु यत्सूक्तं मवचत्रिंशमं स्मृतं
तज्जपन्प्रयतो नित्यमिष्टान्कामान्समश्नुते यो अग्निरिति
तृचं सूक्तं तत्र पत्नी विवर्हिणी बहुस्याति नमस्कृत्यावप

[illegible]
लिंगमवेद्यवै ऋग्भिः कर्माणि कुर्वीत रथ्यामाना यथाविधि सं
ग्रामं तु प्रयातस्य राज्ञश्चैव तु संयोजयेत् संवारिपंमाविर थ्यां प्रसद
थ्यांश्चानुमंत्रयेत् यमेव द्वेषं गच्छेत् प्रभ्रवाथ नु मंत्रितौः नाजि
त्याविनिवर्तेत परं हि बलमोजवत् २४ उत्रानापुर त्यातोमं यद्य
दव्यं तु रखं सोपिंन र श्रुतिक त्तेन न जुयादाज्यमन्वहं प्रा
ग्नयेयं त्रिभिः सूक्तैः संध्ययोरुपमारमेत् न रक्षोभ्यो भयं वे
त्ति धनं प्राप्नोति चाक्षयं अभित्वायः षगाष्येनानित्यमर्चयेत्
वज्रिणं माप्रियं विपुलां भक्तिं प्राप्नोति च वनामुषी रां व
नीः प्रानइ द्वागनीइ त्येते मंत्रतं जपेत् न रक्षोभ्यो नव्हते

२· त्वाकृत्यातेव हुव २३ एव स्वीया मित्राते वाहन्ता
वाकर्माहिं तं सोमा रोदुंजपेत्सूक्तं तत्रमेनोव्ययो
हति जुहुयाद्वाय एकामि हो मिर्नित्य धतव्रतः वाह्रतोभ्यः

ऋग्विधा॰ भ्यो व्याधिभ्यो न भयं भवेत् त्रिवेणाकामो रोगार्तो भगवत्सूक्तं सदा अध्याय
२१ भवेत् त्रिवेणां विदं ते क्षिप्र रोगेभ्यश्च प्रमुच्यते २५ इमारुति २
जपेन्नित्यं रौद्रं सूक्तं द्विजः शुचिः तद्वापस्त्वजया वित्तं त्वयं चैवन
रिष्यति उदित्तीर्थं रघोयत्तु शकेसात्याः समागमे सत्
इत्येका इति जपेत्सूक्तमेतत् द्वयापह आदित्य देवतोत्सूक्तो
उग्रे रोगनाशने जपेत्प्रातः शुचिर्भूत्वा रिपुरोगैः प्रमुच्यते
वास्तोष्पते प्रतीत्येतत्सूक्तं वास्तोष्पतिं जपेत् स्नातः कृत्वा
वैश्वदेवं परं ब्रह्म दमुच्यते अमीवहेतिसूक्तेन स्तानि
स्थापयोत्रिशि नहि पश्यापनं किंचिद् दीदृशो विद्यते क्वचि
त् २६ मे वाधो विषमे दुर्गे नद्यां वा निर्गतः क्वचित् पथा

२१

यत्वा गृहीतो वा तस्करैः स जपेदिदं अमीवहा विश्ववती
सूक्तं त्वावन्याः प्रयोजयेत् सूक्तमेतत् जपेत्सर्वमिति मन्त्रे
तच्छ्रोतव्यकः त्रिरात्रं नियतो भूत्वा घृतपयेत्पायसं चरुं तेना
ज्ञाति शान्तं सद्रांजिकुर्यात्सार्पिर्बाधितः सम्पूज्य महादेवं
त्र्यंबकं त्र्यंबकेत्यृचा एतत्सर्वं शान्तं कृत्वा जीवेद् वर्षशतं
स्सरवी तच्चक्षुरित्यृचा स्नात उपतिष्ठेद्दिवाकरं उद्यतं
मध्यगं चैव दीर्घमायुर्जिजीविषुः २७ रात्र्या अपरकाले
यः उत्थाय प्रयतः शुचिः बृहस्पतेति इत्ताद्भिः सूक्ते
न सांजलिः प्रातर्यातं हि राज्यादिनां नाम पंचाग्नं बहु
गात्रस्थानं त्वपुरा धारा आजीविका ॥ श्री

 वा कत्वा ऽसि निषुजपञ्च यः प्रकृतकोष्टे निष्कृत्वाग्नौ जपेदे
नां विपाशः संप्रमुच्यते अहोरात्रं स्थितश्चैव मनसा प्रत्नादि
वैष्टितः अयः पाशास्फुटं त्वा स्यदकपाशात्त्वयैव च सो
नैति पृथिवीदेवी प्रपद्येत्रियतः सदा जपेदेनां च तत्राभिभू
मिपाशात्प्रमुच्यते २८ यत्किंचित्पातकं कृत्यत्किमर्णामव
सायिता यत्किंचेदं वरुणेत्यृचं जप्त्वा प्रमुच्यते आगस्याग
म्यैवैतन्नायश्चित्तं विधीयते अन्यत्र गुरुतल्पात्तस्ता
स्मात्पापात्प्रमुच्यते यादृशाहमृणं जातः स्वर्गो वा गम
नेजपेत् आद्भिमासमृणं जातः सोरवदार भुक्तवतान् इव
साद्यः प्रवहत यत्किंचेद मवंचुनः इतियेना जपेदपः
२१

प्रविश्यैतेषु कर्मसु इंद्राविष्णू नमस्कृत्य जुहुयादाज्यमन्वहं
सूक्ताभ्यां परएताभ्यां यइच्छेद्भूतिमात्मनः २९ आस्यदघ्नौ वि
गाह्यांभ्यः प्राङ्मुखः प्रयतः शुचिः सूक्ताभ्यां त्रिरएताभ्यां
उपतिष्ठेद्दिवाकरं अनश्नन्तु जपन्नेव यस्तु पुष्टिकामेन यत्नतः
पंचरात्रे व्यतीते तु महद्वृष्टिमवाप्नुयात् यो रिभिः प्रति
पपेतामिश्रास्पेतवा मथवा उपोष्यैकं त्रिरात्रं वा जुहुयादाज्यम बौ
न्वहं इंद्रासोमेति सूक्तं तु जपेच्चैनं घृतावरं किंचिद्व्याधि
भेभ्यो नैरुचरा तेसर्व शाम्यवान् यस्यलेप्यहं तोभो हाग्नात्य
वसिंस्यतो द्विजः उपोष्याज्यं जुहुयात्सम्यगेनं पापात्
३० प्रससाजामीतित्वेतं जपन्नेव दिवाकरं उद्यंतमुपतिष्ठे

ऋग्विधा० तस्नात्वास्नात्वादिनेदिने अभिष्टुतोभवेद्यस्तु विवेदसपिंक्तिमचित् अध्याय
२३ निर्जित्यसगराद्यस्तुनहविंषवादंपराजयेत् शमग्निरग्निभिस्त्वेति २
ग्रपद्येदायुमारकरो अग्निप्रथमतस्तस्त्वामग्नेहव्यात्समुच्यते न
हीतियस्तुसूक्तेनास्नात्वावैप्रातरुत्थितः सोमासादुपतिष्ठेतसत्वा
येतिभयात्त्वयं स्वंचजह्वापदित्येतत्स्नात्वाभ्यर्च्यपुरंदरं प्राप्नु
यात्कामानसान्कामात्संस्तुत्यवसुरोचिषः आयानिश्चीमीत्सूक्ता
निपंचचाप्यैवहविति येहृत्सधान्यानिसूक्तान्यग्निंनरइतीतिच
सुकृतानीतिचाध्यायंभोजनान्प्राक्पठेदिदं सर्वान्कामानवा
प्नोतिमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः २१ प्राग्भोजनमिदंब्रह्मानवा
नांमहर्षिणां स्वर्गेजपतोनित्यमभ्यासिद्धिःपराभवेत् अ

ग्निनेत्याधिनंतस्त्वांवत्सविंशकमन्वहं जपेत्प्रातः शुचिर्भूत्वा
नासत्वावच्चेर्सुमतः प्राप्नुयात्परमां दृष्टिं प्रविभांपौर्णमैवच
समिधेतिगृहीत्वग्नौदत्तोनग्रहस्त्वंच हुतं सर्वास्त्रिमलत्वांप्र
प्सस्मानांजीवतेपात्तं द्विचत्वारिंशकेनेहत्सूक्तेनाद्योतिवज्रि
णं सरबलश्वानहेहृन्नामसपत्नान्सरातेवेहत् प्राप्नुयाज्ज
पतोन्नातिप्रसकृत्वाविधानतः २२ तस्मात्सर्वाग्निकोध्या
यः स्मृतोयंरिपुनाशनः वाशमहीतिचजह्वा प्रजोत्यारो
ग्यमेवच दुःस्वप्नंचौःपराजह्या प्रातःपापैःप्रमुच्यते प्र
नोमवेतिचाप्यानृतं जृम्भान्नप्रयतःशुचिः हृदयंपाणिना
स्पृष्ट्वा स्योग्नीवेदगदः करवी यो नोभयंविजानीयात्तस्यै

24

ऋग्विधा० २४ दिक्षीयतव्रतः शुचौ देशेग्निमाधाय जुहुयादिदं समर्च्यच यत्र अध्याय २
इत्याज्यमष्टशतं षट्त्रिंशधिकानि वैव पायसं दधिमंथं वा हुत्वा
न्नाम्नुपहारयेत् अहोरात्रमुपोष्यैकं तिलान्वा घृतमेव वा
२१ उत्वामदंत्विति स्नातो जुहुयाद्ब्राह्मणान्मापयेत् बद्धो वाप्य
वरुद्धो वा वाग्यतः प्रयतो जपेत् त्वामित्यादिस्तु दैवत्यमयो
मुच्येत बंधनात् यथा व इति जपेन्नित्यं प्रगायाने यतः शुचिः
सकीर्त्तिमतुलां प्राप्य सर्वान्कामान्समश्नुते त्वं नो अग्ने इ
तिसूक्तेन हुत्वाग्निं घृतेन तु पालितो विध्यतोपि प्राप्नु
याद्बद्धो नारयि आ तू न इति सूक्तेन स्ततं धनं याचेत्पुरंदरं प्रस
मिन्याचयेन स्थैर्ये धनं यच्छेति द्व्यृचा हा कन्या वारिति सूक्तं तु
२४

मतत्तं नियतो जपेत् २० त्वमग्ने वरां इति पालोम्नी दिव्यं तु कर्मा
त्समश्नुते यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदिते दवोळ्ह त्वा पुरंदरं ध्यानं पोह
ते रिवं वस्यं वा कृतं जगत् यद्वागीति द्वृचो नित्यं गौरीर्योच्चैं २६
निकव्रतः अस्य नाम संस्तोता वाग्मी भवति उच्चरते कांचित् ब
रामहानिति द्वृचार्कं समुपतिष्ठेद्द्वृचं पठन् दुर्वहस्यन्तां वाग्मी
ति व्यतनान्तेन सः इतो वै दिमानि जप्यो लक्ष्मीमेयं वेत्य तु
सेवयेत् चंद्रप्रविस्त्वाग्नि मैत्रो वचस्वी दक्षिणामेवत्
प्रमाहिति जपन्स्नात्वा न योनिं भूति जायते मातो निर्गाप्सुपर
स्य प्रयजपन्नात्पशून्समश्नुते वबो विदमिति त्वेतां जपन्वा
चंसमश्नुते पावमानं परं होत अवमं मंडलं जपेत् स्नातो

अपि वा शुचौ देशे स पवित्रः सकांचनः अपवित्रः सकांचनः ३५ ३५ अध्याय
ति ऋग्विधाने द्वितीयोध्यायः समाप्तः ॐ स्वादिष्ठयेति गायत्रीः ३
पावमानीर्जपेद्द्विजः पवित्राणां पवित्रं हि पावमानीरृचो ज
पेत् प्रयतो हानि मन्त्राणि सर्वपापैः प्रमुच्यते एतासां कीर्त्तनं
प्रतापं स्मरणं धारणं तथा यो याति ब्यम्बनजात्वा ब्रह्मलोकं स
मश्नुते एतेषां हि यथोक्तानां गुरुगाव घयद्रुत्तर कीर्त्तनीहि भ
वेत्सुतः स्मरणात्स्मरते परं धारणाद् ब्रह्मणामिति हृतात्मा ता॰
विजितेन्द्रियः याप्यातथ्येन च ज्ञात्वा ब्रह्मणो विंदते पदं अप्रा
वयो देवता हुत्ये ब्राह्मणान्भुञ्जते ग्रतः १ प्रीणाति देवता
न ब्रह्म स मृद्धयति कर्म च पित्र्योपि हृन्यौ विद्यायंति अपाविताय

२५

यतात्मना हुत्वा दोषांस्तम हत्वा प्यपेयादीन्यपीयूच ज्ञ्या
त्वरत्समं दीयं प्राति प्रया पत्क्महा छुचिः अत्तपच्च भवद्वत्तापितृ
भ्यः परमं मधु यः पावमानीरध्येति हृतात्मा विजितेन्द्रियः तस्य
कामदुघा भूतोपतिष्ठति धेनवः आयुर्बलं यशो वित्तं प्रज्ञां की
र्त्तिमनामयं स्वाध्यायं उत्तमं स्थलं हुतः प्राप्नोति याचायं अ
ग्नाता ततजपेयान्किंत्रिषा देवान्मीक्षेचैः स महर्षिभिर्घृयाघो
क्ताः पवित्रस्य च याः पराः ऋग्भिर्यष्टिः शोक्तो यं प्रयचेत्यवि
मत्तमैः २ कल्मषनाशाय पावनाय शिवाय च स्वादि
ष्ठयेति सूक्तानां सप्त षष्टिरितोदिता दुष्कृतं राज्यचौक्षौव
पावमानीः सातानिषद् एतज्जपकाजपंश्चैव चौरं स्वस्त्यभयं

 जपेत् व्याधिभ्यः परिमोक्षं च लभते नात्र संशयः प्रतिगृह्य
प्रतिग्राह्यं भुक्त्वा चान्नं विगर्हितं जपंस्तरत्समंदीयं प्रविश्य वा
स्नाहाच्छुचिः पावमानं परं ह्येतद्रूपं नाम पूर्नो ह्यचाः प्राणाना
यच्छ चाप्यायेदग्ने देवान्निमिन्धन् वीत् उदोष्याम्यं च जुहुया
दग्निं सोमं च हृदं जपेत् सरस्वती चाप्येर्घ पीत पयो मधु सर्पिषा
आध्यायेत्वी को पवित्रेणेत्र तं जप्त्वा ह्येतः शुचिः ३ गतिमि
ष्टामं सा प्राप्नोति विंदते चेह दुर्लभः मंडलं पावमानं तु जपेत्पद
मुपोषितः नाशयेद् ब्रह्महत्यां चैव वसिष्ठवचनं यथा नाना
नमिति सूक्तान्यन्तकाले जपेत् स्वकृत् जप्त्वा चैव परस्यान्नम
श्नीत्वा न स गच्छति आपो हि ष्ठेति नियतः पठञ्जीत सदा द्विजः

स्नानार्थं ऋत्विकामस्तु जपेत्तचिः समाहितः अपस्त्वेवं निमज्जित्वा
त्रिः पठेत्तु समाहितः ब्रह्महा तु कपालेन खट्वांगी चीरसंवृतः च
रेद्वादशवर्षाणि स्वकर्म परिकीर्तयेत् अजपन्मनसैवैतदापो
हि ष्ठेति संस्मरेत् उग्रं तु पंचमादर्वाग् जपेद्वै सहस्रशः अपर
स्त्रिमासहिस्वो जपस्यात्रत्यहं सदा पूयते तु द्वादशाब्दं ब्रह्महाऽपि
प्रमुच्यते ४ समेत्य ब्राह्मणान्स्नानं यतेचरितव्रतं अचरितं भवे
त्किंचित्रिस्यावादीयतेऽपुनः दशावरान्दशापरान्हन्यात्स्वम
न्यतं वदत् इं भोरघ्नित वदेद्विधैरनुज्ञातः शुचिर्जपेत् स्थाली
पाकं च कुर्वीत सोऽग्नये व्रतचारिणो एवं समुच्यते पापात्सावि
त्रीं प्रतिपद्य च ब्रह्महा तु पराशान्तत्वीर्ष्ट एत्वात्स्विष्टिं प्रग तिं

पुनीयत्तमेताभिरग्निबिंब्यमोचयन् प्रमत्यंचनरोर्द्धवंत्तेवे
हत्वापूयते इमा: अनेनैव विधानेन बहुर्वर्षैः प्रमुच्यते प प्रा
तहाचकरापय्यानियमेन जपन्निमा: अनेनेवोपचारेण ब्रह्म
प्र स्वमुच्यते ब्राह्मणस्य कृषोयम्य जपेद्‌तानिपात्यच अहं
निपात्योपयत्ते देकाहमवगरंच श्रोणितंल प्रहारेणोत्या य
मकर्यंचन त्रिरात्रमेवोपवसेज्जपेदेताः प्रसाद्यते प्रानकत्वा
यमनंतं कुर्यान्मार्जनमात्मनः रात्रौकृतस्यपापस्याविज्ञातस्य
वनिष्कृतिः सायं च नित्यमेताभिः कुर्यान्मार्जनमात्मनः दि
वाकृतस्यपापस्याविज्ञातस्य निष्कृतिः ६ उपातिष्ठेनराजानं
यवमंत्रेणनवैद्विजः स्थालीपाकं च कुर्वीत पद्मयोर्यमदैवतं

२७

अष्टम्यां च चतुर्दश्यां यजेत ह विभावसुं परेयिवांसमित्येत
तदृक्त्वा मंत्रं प्रयोजयेत् उभाभ्युः प्रमीयेत न मालमकर्यं
चन प्रीयते स्य यमो राजा स्यति वांते प्रयच्छति धर्मरिजा
यस्याहेति मंत्राते मृत्युयायुविः वैधारव्यां पौर्णमास्यां तु कर्म
नित्यं प्रयोजयेत् अयने पर्वसु स्नात्वाय: शुद्ध्याचितोदकं
यमाय मंगरात्यैवतद्यं न सावदंति अत्युमेव प्रपद्येन वर
मद्योजयं द्विजः नक्ता भोजीमिताहार: पारिसंवत्सरं सदा ७
मैवं तु रा पुत्रो मृत्युर्नयते सरूपा कृजं फलाहारेण येन्न
त्रिभिर्वर्षैर्मिताशनः वृद्धे कालेल भुंजीत फलं तेलमथ्या
पिवा स्थानामनामयं विहरेत्सुदनो प्रीतीरेव नोत् प्रीके

पंचतपास्तस्यादृश्यस्त्रावकाशकः एवंयुक्तोजपेन्मृत्युरो
गेभ्यश्चप्रमुच्यते आनुर्मायमिष्टचक्रस्यसंतानार्थंमृते पत्नौ
पेप्रोन्याककलंतीमृदीर्घैतिनिवर्त्तयेत् ऋतुकालेसंप्राप्नेद् नु०४
त्मामुक्तोपवाग्यतः एकमुत्पादयत्पुत्रंमैद्वितीयकथंचन न=
दशयशान्नरंतुशांत्यर्थमिदमितिसंस्मरेत् नित्यंजपेछुचिर्भू
त्वामानसंविंदतेरूवं ८ फलाहारोभवेन्मासंमासंचाप्यपः
पिबेत्तनः वायुभक्षोभवेन्मासंजपन्नेतत्सहस्रशः मृत्युं
नैवाप्नोतिध्यंतिसर्वेकामाःसमीहिताः द्विमान्यप्रपत्तिगं
धर्वाप्तिप्राज्यप्रपत्तिचारणान् अतदृर्वैवजत्यकस्मालो
का [illegible] द्वात्यप्रयाति [illegible] परमे

पिबेत् प्रदेवचेति नियतोजपेत मरुधन्वसु प्रावांतिके
भयेआपृ्द्विषमंभः सविंदति वैभीदकाकत्री नदानांधेष्य
रिवासयेत् प्रष्पेरवकिरेद्वैनास्त्रापयित्वाविहायसि ९ सं
हत्यवाद्येतारावीतिपश्वद्दक्तृतिंजपेत् प्रावेपामेत्यचंत्वेत्ताम
न्मौवजपेन्निषि व्युष्टायाहदितेकृयैजपन्नादेवनंव्रजेत् एता
जपे०४ मेवान्नित्यंजयत्यन्यूनंजीयते यमेवनेनुमिच्छेत्तस्यच्छायान्द्रष्टि
नितंजपेत् सूक्तप्रोक्तजयत्यन्याजीयतेनसकेनचित् अधृ
धृतुयामानतोत्यनेस्वस्त्ययनेजपेत् नमोमित्रस्यवरुणस्य ए
चक्षसइतिनित्यशः आस्येवचोत्तमगैमायनौस्य:प्रमुच्यते
नयास्यैंकुर्याच्चित्यनेमोभ्योविप्रमुच्यते ४० दिवस्प
रै

ऋग्विधा० रीति सूक्तं जपेच्छ्रद्धासमन्वितः सर्वं बलमते श्रद्धां श्रद्धाकामः अध्याय
२९ समाहितः मा प्रगामेति च जपेत्संहृष्टो गृहमेधि स्वस्ति ३
मानेति पंथां नं विंदते च परं स्वस्ति दीर्घायुरिति मन्येत यं
कंचित्स्व हृदि प्रियं यत्नेय मामिति त्वा तस्य स्वस्तिज्ञानमालभे
त् सहस्रकृत्वः पंचाहं जपेदायुर्लभेत सः चतुर्मिति पुष्पीप
स्य स्तेनैनेन प्रलेपयेत् सं विप्रो ध्रुवेनेनित्यमेतन्मंत्रं जपे
तवै पुत्रान्भार्यां विपुचान्यमात्मानं ससंस्पृशेत्ततः ११
जीवात्यत्रि प्रयुंजीत नित्यमेतां च तेनलु स्वोतास्यन्यश्य सर्वा
णि स्वरवी भवति विज्वरः इदमित्थेति मंत्रोयं सहस्रं संनि
हुयते अत्रिमासं हविष्यान्नमर्धमासं पयः पिबेत् उपोष्य

यावरं पत्रमरत्नोव स्थंडिले शुचौ स्त्रौदुंबरे घृतं प्रज्वाल्य जुहुया
त्पावके घृतं स्वाकस्थौ चमसप्रोक्षेवस्त्रवृत्तौदुंबरं भवेत् हु
त्वाहुतिसहस्रं तु तेन कामेन युज्यते अमोघमेव कर्मैतज्ज्ञानी
यात्सिद्धिमेवतु व्यर्थमव्यर्थं हुमिवे तत्फलं चास्य प्रपश्यति
१२ चत्वप्ये चान्नकामस्यादित्यामिहुत्वा घृतं जुहुया
दन्नकामस्तु सहस्रं सोजयो द्विजान्ते पशुकामो जपेद्गोष्ठे गो से
हुयाद्वाप्युपोषितः विधिनानेन नियतः सहस्रं विंदते
पशून् लोहितोहित हेमानां कारयेद्विवर्तं मासौ सहस्र
सामिधां चैव संपातानामि हुतो भवेत् कृत्वा सहस्र संपातान् द्वि
रसा धारयेत्तु तं पारीनावा प्राचि स्यामहस्याप्नुच रोम

अ
ऋग्विधा॰ भवेत पराव्रतः स्वस्त्ययनं स्नातकस्य विधीयते ऋचर्गका अध्याय
३॰ मध्यतं नित्यं येन्नु नियतः व्रतः १३ गृहस्पतेत्रय ममित्ति नित्यं २
प्रान स्तुतिं जपेत् ज्ञान वान्भवति श्रीमान नत्ता विंदते श्रियं अ
लक्ष्मी ना शनार्थं ऋ पयोमहो भवेद्विजः वयः सुपर्णा इत्येतां ज
पन्नैवि विंदते श्रियं तमस्ताधाहृत्नो यत्तु मन्येतात्मान मात्मनि
मश्रियावाप्य पाविष्ठो जपन्नेतां प्रमुच्यते इद्यदिर्णा प्रातक
ल्याय विप्रजीते तयासदा बद्धमान्भवति श्रीमान लक्ष्मीं च
घयाधते नताविदापे येनान्तु जपन्विप्रः समाहितः विहाय
केल्मषं सर्वं ब्रह्मलोक्यं पति सनातनः अनयापवक्ष्यालायुः
प्रदद्यात्तिलोदकं यमाय यमराज्ञाय वेतद्ध्य न सा विंदति
३॰

यत्ते मन्यो इति मद्यास पत्न श्रोत्रि मे जपेत् ढेनाभिद्रुत
धाभ्यां धारयेद्वायु समाप्ति १४ उद्वृधायायेत प्रोक्त माभ्यां मे
स्वादिरेक:॰ ब च न द ष्टीं सा मि त्र्र्मनो पल्वा न्वाति वा घते यथ्या हि परं
ब ल्लिग डहं पा व न म द्भुते न पास चनने ह ष न सत्या हि यत परं
उपोष्य द्वादशा ताति जपन्नि मत्र विंदा तन्मूनाः नुप तं तस्या
ह्रिर को भुवयः दपः अने नुद्वादशाहस्य स्वोदि शोत मा हि
तः उस्तः प्राति हंति: कुर्यान्निमोपां भुमयीत प्या तस्या हृदयं
समा देशांतक्र म्य तत्र पे घावें अमोहांकर्म जानीयाद हो रात्रेग तेत
ति वृप अहेरा धानिन वे श्यं च त्सरा वे ता वा त्रिये राजानं व
वरात्रे त्रा य द्वा त्रेता द्विजोत्तमः नपावि वनसमरा वाजपेद्रुजी

३१

अग्निविधा- नैवमा आपिवोपाधितः स्नातोऽपवेदेत्वल्मस्मात् स्थितः यदृछे अध्याय
३१ दुष्णानेऽहीनं तु परिवर्जयेत् सहस्रसंपातजुतां विल्वानाद्यूर्णी २
मावपेत उदपाने वधाने तत्र जनाविधूमानयेत् मान्तर्या
न्मानि उत्रे ष्ठपित् श्रान्त सहस्रकृत्य हुयमेतत्र स्वयुञ्जीत शिरसा
धारयेत् ततः सामित्रं तं परिवर्ज्यतः इन्याग्नाय चात्मानं १६ हुय
मेत्र तत्त्वयुञ्जीत शांत्यर्थं विकरवायच अतसि प्रसंवनने पाष्टुष
निहति पंचि प्रज्वाल्य तु कुर्यादग्नि हुते नवालसोयदि हु
विषस्यतु तैलेन सार्षपेना विषाणापि आयसीवाप्रतिकृति
मग्निमध्ये निधापयेत् तांच प्रज्वलितां मत्वा कुर्यात् तन्मनाः
शुचिः उपेरामनसा हन्यात् कुद्धः कुर्यात् हुतं पथापथा

३१

प्रज्वलिते हूयते जातवेदसि दीप्ताप्रतिहतानि विप्रस्तपासंदृश
मेष्यति धूमप्राद्दूधायात् तां कुर्याद्धे दिविलक्षणा १७ वे
भीतके ध्मे ज्वलिते लोहप्रतिकृतिं न्यसेत् अग्निरारोचेस्थिते
तैलसार्षपलक्षणान्विते नवश्रारम्भं कुर्यात् मूलस्थाति
लोमतः त्रिशर्त कुशचासीनो कुर्यादुग्रदर्शनः मुक्त
केशावधं प्रेष्ठरचिरेणा प्रसाधयेत् अथ्यवाग्निवरे देव
कुर्यादात्मप्रोक्षितं वशं नयति राजानादीन् भजनं पञ्जपुरं द =
उद्दिक मोपिकर्तव्यं हुयेनो[illegible]यदात्मना अनोगासिन
कुर्वीत शालसोविध संयुत [illegible] वत्सायाश्च गोः पय कर्तव्यं
मासाधयेच्चारु १८ नैह[illegible]कृतपाय येत्सम

५२

तं सहस्रानुयशेव तस्य सस्याद्रोगैर्विवर्जिताः गाश्चैव पयसो भवंति
व्याधिवर्जिताः पुत्रांश्च प्राप्नुयान्नित्यं प्रियान्यांश्च सज्जनात् निरामय
श्चाश्विन्याश्च भवंति विगतज्वराः स्त्रियं चेदभिमन्येत तस्याः संवननं
महत् व्रीहीणां नखभिन्नानां तंदुलांस्तत्र चूर्णितान् सहस्रसंपा
तहुतां कृत्वा पयेत्कुशलेऽग्निना तेन प्रतिकृतिं कुर्यात्तां ध्यात्वा मनसा
स्त्रियं श्लक्ष्णां सर्षपतैलेन जुहुयादंगशाखयुतां १९ पादौ प्रथमत
श्छिंद्यात्कटित्यग्नौ निधापयेत् अथ जंघे जानुनी चोरू बाहू ततः
शिरः छित्वा हृदयदेशे तु हृदये तु निवेशयेत् जपं स्तनेऽपि बिं
विप्रस्त्री वशं साधिगच्छति नैतत्परिगृहीतासु नेसाध्वीषु कर्थं
चन न धर्मप्रशस्तीलाभ कुर्वीत द्विजसत्तमः कामं परिगृहीता

स्वहीनवर्णां सुयच्छेरेत् पतिं तस्या गुणाधिकुर्यात्पूर्ववच्चाप्नुतां स्त्रि
यं हुत्वार्कपालाशपायसं सयवस्य दधिपित्वा निधापयेत् तच्छूर्णीकृत्य
जायायेदेयं संवननं स्मृतं २० अश्विन्याः स समापसु मुस्ता
तफलान्येव मधुग्मान्यजमंत्रयेत् तेषां युग्मानि संजीवनस्य
यमक्रानि प्रोषयेत् नाभिदघ्यायामिछेत्त्वं वशीकर्तुं तपन्यथे
स्वहुत्वा स्वहृदयस्यादेयं संवननं स्मृतं एकैकं मासि दद्यात्तु
हृदयं सूक्तायतं पुनः कुमारीणां त्वभिरूपाणां कुर्यादक्तुयच्च
छति पराकदाससस्य विधिहृदयेन तावत्तु बुधाः स्त्रियांसं
वननं चैतत्सामपि विधीयते द्वेष्यं तु ज्ञाति नामेवजयेच्चैव सदा
धि खादिरकारये र्कं हृदि तत्संनिवेशयेत् २१ कृत्वा प्रतिक

७७

ऋग्विधान तिंदूर्वपांसुभिर्वापयवानुष्वैः १ शुभमध्यानुमन्त्रैव संप्रास्तप्रकल्पयेत् अध्याय
३२ रिशुद्ध मेतज्जानीयात्स्वयुक्तमपराजितं परा कदा सद्वेष्यार्ध्यह २
यमेवनर्नकल्पतं चिंतयन्मनसा ध्येते सिद्धिनियच्छुचिः स्नपी
यैभाववत्तं तद्भावयेत्कन्यकापिता श्रान्ककृ पंमस धीभर्त्तारंत द्रष्टा=
नविंदति १ मानितिजपेत्कन्यानामिमालभ्येनित्यशः एव
मेवजपेद्दत्तांततोदीर्घायुषौभूतो स्नापयेदभिरूपेत्सु श्राता
कन्यापितापिता २२ दृष्ट्वा ङ्ग्रवतीम मेवन्नंच भर्त्ताविप्रजपते
मन्त्रालीतिजपेन्कर्द्धिक न्यामालभ्यानित्यशः ध्यक्षयवच
रदेवरैर्नुनाद्यादिभिर्युज्यते १ शास्याकृतसंवादंस्नानेस्त्तांता
प्रयोजयेत् नववर्गोत्तमसुतपतिसौभाग्यवर्द्द जलज्यो
३२

[illegible]त्वा दधुतेचित्रकुंभसमावृते कार्तभो व्रत पाणेण-नो [illegible] चयं
वद्धिनां भागायासरसां वैवयज्ञापि पतयेपिच [illegible] दुद्धावये
देवपत्नीनारतिप्रयुम्नयोक्तप्या नदीसा [illegible]तसंद्रु वैपाद्धिनव
समावृते: २३ कुल्याग्निस्नापयेत्कन्यादिरुतां दश्रोलदतिरा
प्रियंगुवटनागानां कुबायो द्रु: श्चकेसरं संपातनाभिकृत्वा
कल्या सर्वोषधिसमन्वितं श्रामिन्त्र्याहित्कुचात्यन वामिद्ध
विहीनवा स्येयाभिरद्भिःभूद्रगीनामिशिरचेतुपोबितां याः
पाति प्रपादितु व स्तन्यः श्राम्पतेता स्तवनेनवं स्नापयेदाह
नध्यामिविंयाद्याविप्रवादिनी कृत्तांग्री क्षरेदेतन्नन्सेप्र
रामित छव उपादिष्टोयमेके बांभ्रस:केमोगा पोकये रदो

34

ऋग्विधा० ३४ स्वांवाजिनमित्येतद्ब्रह्महत्यां जपेत् २४ अग्निं प्रज्वाल्य चैतेनोप अध्याय २
तिष्ठेत नित्यशः आज्याहुतीश्च जुहुयात्तेन रक्षांसि बाधते
एतद्ब्रह्महत्यां शांतिः परमेवा प्रकीर्तिता हविष्यांतीयमित्येत
दुक्तं मंत्रं प्रयोजयेत् गर्हितान्नाद्ययोगे च हविष्यांतीयमभ्य
सेत् पवित्रं परमं ह्येतद्धातव्यं चाप्यसीदतः सदा आदित्येद
शिमाह्वाय षण्मासान्नियतोभ्यसेत् देवयानं सवंध्यानं पश्य
त्यादित्यमंडले विद्यावैश्वानरीचास्य तत्कायसत्वप्रशांते का
हविष्यानीयमभ्यस्य सर्वपापैः प्रमुच्यते इंकं नवेति सूक्तं
जपेच्छत्रुनिवर्हणीं पवित्राणां पवित्रं तत्कंडूयपावनं महत् २५
सूक्तोपन्नेष्वमेवा रे [illegible] गोच [illegible] द्वादश्यां उत्तकामायच
३४

रं कुर्वीत वैश्रवं दंपत्योरुपवासः स्यादेकादश्यां स्वालये आग्नि
षोडशाभिश्च सम्यग्व्यर्चयित्वा जनार्दनं चरुं शुक्लवस्त्रेणैन श्रापयेत्सुत्र
कान्यया ग्राहयेद्वैश्रवं जन्मचिरात्संततिकामः द्वादश्यां द्वादश
ष्वीसम्यक्प्रयसा साधयेत्सुचकं यः करोति सहस्रं स्यायात्त्रिवि न
ष्णोः पदं पदं जुहुयादग्नौ विधिवत्सम्यगग्निभिः षोडशाभिर्द्विजः
कृतांजलिपुटो भूत्वा स्तुवीताभिः प्रयोजयेत् २६ केशवं
मार्गशीर्षेति पौषे नारायणं स्मृतं माधवं माघमासे तु
गोविंदं फाल्गुने तथा चैत्रे चैव तु विष्णुं वैशाखे मधु
सूदनं ज्येष्ठे त्रिविक्रमं विद्याद्वामनं विदुः श्रावणे
श्रीधरं विद्याद्भाद्रे हृषीकेशं ततः परे आश्विने पद्मनाभं तु दामो

35

ऋग्विधा० इदं तु कार्त्तिके द्वादश्यां तानि नामान्यष्टपंचगोप्रवीक्तानिः २६ अध्याय
३५ जपेन्मासानामभिः सर्वान्कामानवाप्नुते आयुष्मंतं सुतं लभ ३
ते यशोमेधासमन्वितं धर्म्मवंतं प्रजावंतं धार्मिकं सात्विकं
तथा २७ नामधोपत्स्वब्रह्मस्य कृत्वाग्निं जुहुयात्पुनः उप
स्थानं कृत्वा प्राक्स्य ध्यात्वा च्यमधुसूदनं हविर्होमं ततः कुर्या
त्सूक्तस्य चैवाग्यतः शुचिः सूक्तेन जुहुयाज्जुहमादावंत्ये च पू दा
र्ववत हविःशेषं तु मस्तकानां नारीनां नारायणावानि भक्तायि
त्वा हविःशेषं तु प्राश्नीयाद्वैष्णवां ततः कर्म्म कृत्वेद्वकार्त
व्यं द्विजतर्पणं द्वितीयास्त्रीनिवर्त्तेनत्याबद्ध मंनिविदंति
अष्टवाष्टत पुत्रार्थे वाचकस्याः प्रदस्यते द्विप्रमाजनये ३५
द्वा =

त्सुवं मट्यस्यंपंचगोद प्याब्रवीत् २८ अर्चनं संप्रवक्ष्यामि वि
ष्णोरमिततेजसः यत्कृत्वा मुनयः सर्वे ब्रह्मनिर्वाणमाप्नुयुः
अप्स्वग्नौ हृदये सूर्ये स्थण्डिले प्रतिमासु च षट्स्वेतेषु हरेः स
म्यगर्चनं मुनिभिः स्मृतं अग्नौ क्रियावतां देवो दिवि देवो म
नीषिणां प्रतिमास्वल्पबुद्धीनां योगिनां हृदये हरिः आपो
ह्यायतनं तस्य तस्मान्नारायणः सदा हरिः तस्य सर्वगतत्वाच्च स्थ
ण्डिले भाविताम्मना दद्यात्पुरुषसूक्तेन यः पुष्पाण्यप एव
वा अर्चितं स्याज्जगदिदं तेन सर्वं चराचरं आनुष्टुभस्य सू
क्तस्य त्रिष्टुबंतस्य देवता पुरुषो यो जगद्बीज ऋषिर्नाराय
णः स्मृतः २९ नारायणाभ हावाही पंचदश्येक मनाः

मो॥ वक्ष्येऽहं कमलनेत्रास्नानविधानं त्वर्चनं प्रति॥ अग्निकार्यं जाप्यध्याय
पविधिं स्तोत्रं चैवमदात्मकं॥ स्नात्वा यथोक्तविधिना प्राङ्मुखः॥ २
शुद्धमानसः॥ प्रथमं विन्यसेद्वामे द्वितीयां दक्षिणे करे॥ तृती
यां वामपादे तु चतुर्थीं दक्षिणे न्यसेत्॥ पंचमीं वामजानुनि
षष्ठीं वै दक्षिणे न्यसेत्॥ सप्तमीं वामकट्यां च अष्टमीं दक्षिणे
कटौ॥ नवमीं नाभिदेशे तु दशमीं हृदये न्यसेत्॥ एकाद
शीं कंठदेशे द्वादशीं वामबाहुके॥ त्रयोदशीं दक्षिणे बाहौ मु
खदेशे चतुर्दशीं॥ अक्ष्णोः पंचदशीं चैव षोडशीं मूर्ध्नि विन्य
सेत्॥ २०॥ एवं न्यासविधिं कृत्वा पश्चात्तज्जाप्यमारभेत्॥
यथा देहे तथा देवे न्यासं कृत्वा विधानतः॥ आवाहनं

मंत्रं न्यासं तु रात्रिं कृत्वा स्वदेहे देवताय च॥ गायत्र्योंकारं न्यस्तांगः पूजयेदिष्टमव्ययं॥ उद्वासावाहन १८
विकल्पः स्यात्सर्वं द्विलेन्द्रभवेद्द्वयं॥ इति पेत्तिव ऽिछेते माउ दों सा वाहनेन सत्रह्वावरे वैयथा तथा॥ शा
शालिग्रामे भगवानादिमूर्तो यथा हरिः॥ न तथा न्यत्र तत्र यद्दीवैकुं वेपिच सर्वगः॥ इति ५१०

[illegible]

चैव

देवमर्घ्याद्युपवीतनं द्वितीयं यासनं दद्यात्पाद्यं तृतीयं
मर्घ्यं चतुर्थ्यां दातव्यं पंचम्याचमनीयकं षष्ठ्यां स्नानं
कुर्वीत सप्तम्यां वस्त्रमेव च यज्ञोपवीतमष्टम्यां नवम्यां चानु
लेपनं पुष्पं दशम्यां दातव्यमेकादश्यां तु धूपकं द्वादश्यां
दीपकं दद्यात्त्रयोदश्यां निवेदनं चतुर्दश्यां नमस्कारं पंच
दश्यां प्रदक्षिणा स्नाने वस्त्रे च नैवेद्ये दद्यादाचमनीय
कं दक्षिणां तु यथा शक्त्या षोडश्यां तु प्रदापयेत् २१
ततः प्रदक्षिणं कृत्वा जयन्कुर्वन्समाहितः यथाशक्तिजपं
त्वा तत्सर्वं तस्मै निवेदयेत् देवस्य दक्षिणे पार्श्वे कुंडं स्थापयेद्
समं वा वाकारं मेखलायमेन वा द्वितीयेन तु योन्यारा तृतीये

अग्निविधा० नाग्निमादध्याच्चतुर्थेन समिंधनं पंचमेनाज्यभागौ तथा अध्याय
३७ शेषाश्च व्याहृतीर्ष्वा षष्ठेनैवाग्निमध्ये तु कल्पयेत्सप्त ३
मात्रसे चिंतयेद्देवं देवतां कालानलसमप्रभं ततो गंधं च
पुष्पं च धूपदीपनिवेदनं अनुज्ञाप्य ततः कुर्यात्सप्तस्यादि
यथाक्रमं समिधस्तावतीः एवं जुहुयादभिचारिणः ता
तो घृतेन जुहुयाच्चरुणा च ततः पुनः एवं कृत्वा ततश्चैवानु
ज्ञाप्य यथाक्रमं अग्नेर्भगवतस्तस्य समीपे मोक्षमुच्चरेत्
१२ जितं ते पुण्डरीकाक्ष नमस्ते विश्वभावन नमस्तेऽस्तु हृषी
केश महापुरुष पूर्वज देवानां दानवानां च सामान्यमधि
दैवतं सर्वदा चरणद्वन्द्वं जानि द्वारस्तांतव एकस्त्वा
३७

मसि लोकस्य स्वच्छ संसारकारणं च या अव्यक्तध्यात संतान्चगु
णामायासमावृतः संसारसागरं घोरमनन्तं क्लेशभाजनं
त्वामेव शरणं प्राप्य निस्तरन्ति मनीषिणः न ते रूपं न चा
कारो नायुधानि न चास्पदं तथापि पुरुषाकारो भक्तानां ६.प्र.
त्वं प्रकाशसे नैव किंचित्परोक्षं ते प्रत्यक्षोऽसि न कस्यचित्
नैव किंचिदसाध्यं ते न च साध्योऽसि कस्यचित् १३ का
र्याणां कारणं पूर्वं वचसां वाच्यमुत्तमम् योगिनां परमा सि
द्धिः परमं ते परा विदुः अहं भीतोऽस्मि देवेश संसारेस्मिन्महा
भये त्राहि मां पुण्डरीकाक्ष न जाने परमं पदं कालेष्वपि
च सर्वेषु दिक्षु सर्वासु चाच्युत शरीरे जगतश्चासि वर्त

38

ऋणविधा० तेमे मृहद्भुया त्वत्पादकमलादन्यं न मे जन्मांतरेऽपि वि अध्याय
१८ ज्ञानं यादिदं प्राप्य यदिदं स्थानमार्जितं जन्मांतरेऽपि मे देवमा २
भूत्तस्य परिक्षयः दुर्गतावपि जातायां त्वद्गतो मे मनोरथः
यदि नाशं न विंदेत तावतास्मि कृती सदा कामये विष्णुपादौ
तु सर्वजन्मसु केवलं १४ पुरुषस्य हरेः सूक्तं स्वर्ग्यं धन्यं
यशस्करं आत्मज्ञानमिदं पुण्यं योगज्ञानमिदं परं फला
हारी भवेन्मासं पश्यत्यात्मानमात्मनि फलानि कर्कोप
वासे मासमाहितश्च वर्तयेत् अहरहायेनिवत्यां त्रित्यं जपन्नि
मम्यबिंसदा छिद्रे वक्षाकोलिस्ताया दक्षममाहितः
आदित्य उपतिष्ठन्वा विष्ठजाण्यत्थः श्रीः आज्यमुक्तीतरवे
देवसूक्तानानाम्

१८

नैव कुर्वीत चिंतयेद्धविं ऊर्ध्वमासात्फलाहारस्त्रिभिर्वर्षैर्भवे
दिव तद्भक्तस्तन्मना भूत्वा दशावर्षाणि अनन्यभाक् साक्षात्
प्रपतिते देवं नारायणमनामयं नाहमत्यंत यत्नेन दृष्ट्वा
रंगमोक्षयं १५ गृहस्थाश्रमे शौचपात्र पवित्रः शुचिव्रतः
एतदेवं चिंतयेन्नारायणमनामयं अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि
१७ कुलाय श्चचिनाम्यतः संभवं हि पुरुषोत्तमं योगवेत्ता
योगविद् शोच्यासीनः समे देशे निवाते शब्दवर्जिते मध्य
पादवादि राज्यजानु निक्षिप्य ततः महत्यदात्मरा पादस
येजानुनिय स्पृशति ब्रह्मांजलिकृतः स्वस्थो समाधिं तदा
तु नित्यं ध्यात्वा हृदये चिंतयेद्देवमाकृतः तत्रात्मानं

३१

ब्रह्मविद्या० २८ समादध्यादिंद्रियाणि मनस्तथा २६ न चेद्बुध्येत किंचान्य न्न पश्येच्छृणुयान्न च न मनस्येयदा योगं तदा प्राप्तः स उच्यते अध्याय २
हृये तत्र्यधि मन्य स्येत्पश्यन्निव यथा प्कति आराणानाय मध्य
चासीनो यावत्त्वां चिंतये द्यमि उद्घृतिष्यं न्दूयो नाभिं गम्भयि
त्वा मनस्तथा उद्धृते देशेन मत स्थलमनायोग उन्नवेत्
एवं हि ब्रह्मज्ञानो मध्यव्य ... नवाश्रजो विधि
तो हृद्या मूर्द्धमेव हि समोऽर्जुन ... तप विचनाजिकान
पवर्णो अवामध्यापर मध्या तत्वे तद्धार यो तिष्ठ २७
तत्प्राप्य देशो ध्याया पि ब्रह्मानगम येत्ततः उद्धृतस्व यया
मायाना मिंगत्वो ध्यू तत्पुनः एतत्परं ब्रह्मा न ... २८

परमात्मनः एवं ज्ञात्वा महात्मा मनसा आत्मानं प्रतिपद्यते यदि स्या
त्कृती श्रृण्वो यदि वापापकृत्तमः उपलभ्य परब्रह्म गति
ज्ञात्वा सर्वे शुचिः सर्वपापानुविद्धश्चेद्बुद्धे तत्त्वायतो ज्ञ भवेत् अध्याय
आपीजित्वा स्वनादेव गच्छते परमां गतिं धायस्यानात् ह्य
कार्यां धर्मे स्थानेन नित्यशः आदित्ये गोचंद्रमासि वा
वाग्नेषु च धारयेत् २८ पर्वताग्रे नभश्चेवायत्र वापि
मनोरमेत् न त्वेव विषयान्प्राप्य चारयीत कथंचन
वक्ताधड़ः स्व जानीयात्प्रयत्नेन धारणा कृते धार्मिकाणां
कौलेष्व युयोगमध्ये हाभिजायते सुद्ध्यब्रह्मनिय यथा विदेत्
सेवकाणि सत्तमं तदा संसुद्धि परं ज्योतिर्न दीप्तपयस्तन्नये

ऋषिवधात् योगीयोगेश्वरं ध्यात्वा निर्द्वन्द्वं परमात्परं सर्वत्रैवात्मना ध्याय
४० त्मानं पश्येद्धविपरायणः जपेच्चैव सदा स्नातः पवि २
त्रमिदमुत्तमं अपि पातकसंयुक्तः कालेन कृतकृती भवेत्
२८ तपःपरायणो नित्यं सत्यवागनसूयकः जप
न्नेतमृषिविधिः कालेन कृतकृती भवेत् येन येन च का
मेन जपेदिदमृषिं सदा समकामः सम्पन्नः श्रद्धया
नस्य कुर्वतः होममप्यथवा जप्यमुपहारस्तु तत्तम्
कुर्वीत येन कामेन तत्सिद्धिमवधारयेत् ज्ञातिश्रे
ष्ठ्यं महद्वित्तं यशो लोके परां गतिं ज्ञानेन विप्रमोन्न
ततत्सिद्धिमवधारयेत् आवाहय परंतप्यमा व्या

४०

वेदगर्भ

प्यसर्वमवस्थितं आहामत्यं तयत्नेन ब्रह्माप्नोति मानुना
तनं सहस्रशीर्षेति सूक्तं सर्वकामफलप्रदं अत्र सं
शरीरेण सैव नारायणः स्वयं ब्रह्मेन्द्ररुद्रपर्जन्यास्
तत्र तत्के व्यवस्थिताः अत्रस्यमेतद् दृष्टव्यं जगत्स्था
वरजंगमं ४० अनासादयमानोपि भक्तिं न परितापये
त् भक्तानुकंपी भगवान् प्रयत्ते पुरुषोत्तमः हुत्वा
चैतस्य देवस्य वन्यान्तस्य यमुपार्जितान् आरस्य पकृवि
धानेन निर्वपेत्पायसं चरु नारायणाय स्वाहेति म
न्त्रेतो जुहुयाद्धविः आसहस्रान्ततश्चैव दिव्यं हो
तं ददाति सः अपि वा चरु सहस्रांतं त्रैरात्रेण निर्वपेत्

ऋग्विधा० यावंतो वापि शक्नोत्येककालं वा समापयेत् महस्त्रस्ये अध्याय
४१ प्सितानां कामानां लभते फलं पुरुषात्पुः समायुक्तो ३
सिद्धो वापि चरेन्महीं ४१ ध्येयः सदा सवितृमंडल
मध्यवर्ती नारायणः सरसिजासन संनिविष्टः
केयूरवान्मकरकुंडलवान्किरीटी हारी हिरण्मयवपु ७
र्धृतशंखचक्रः एतद्वयः पठति केवलमेव सूक्तं
नारायणस्य चरणावभि वंद्य वंद्यौ पापेन तेन पर
मेणा सनातनस्य स्थानं जरामरणवर्जितमाति वि
ष्णोः हविषाग्नौ जले पुष्पैः ध्यानेन हृदये हरिः
यजंति सूरयो नित्यं तथ्यैत्त रविमंडले ४२ बिल्वप
४१

त्रं शमीपत्रं पत्रं [illegible] कस्य च मालती कुशपत्रं च
सद्यस्त्वाष्टि कोरहरेः यत्रोपपद्यते किंचित्तद्ध्यायेन
नसैव तु संपद्यते प्रसादाद्धि देवदेवस्य चक्रिणः
पत्रैश्चापपैश्च फलैश्च तोयैरक्रीतलैः सदैव स
त्सु भक्तयेकलभ्ये पुरुषे पुराणे मुक्तौ किमर्थं क्रि
यते न यत्नः इत्येवमुक्तः पुरुषस्य विष्णो रर्चा
विधिर्विष्णुकुमारनाम्नी भक्तैकमार्गप्रति बोध
नाय दृष्ट्वा विधानं विहितं नारदोक्तं यावर्द्ध वर्षीसु च सप्त
पर्वन् नयेत नियतव्रतः द्विविधीश्चय यज्ञेनोन्नित्यं ष
ण्मासानेव नित्यशः षण्मासानेव नित्यशः ४३

ऋग्विधा. ४२

इति ऋग्विधाने तृतीयोध्यायः समाप्तः ॥ ३ ॥ ॐ ॥ वृषाय अध्याय ४
रद्विरौरुद्रमोषधीश्च यजेत्तथा तस्यामया न भवंति ताणजी
र्णानि यानि च ॥ क्रियाः तिस्रः रात्रेण सप्तकृत्वः समाहितः ॥
अपद्येतौषधीविप्रः सत्कमेतज्जपन्सदा ॥ दिव्यत्वेनादुरा
यक्ष्मीतिविज्ञापयेत्तिं च ॥ स्वदेवैवरुणामिष्ट्वाविदत्तोर्द्व
बृदोषधीः ॥ वृष्टिकामोयतात्तरः अपद्येत बृहस्पति ॥ पाय
सेनोपहारेणाहोमेन च समान्वितः ॥ बृहस्पतेघ्रतीत्येतद्वृ
ष्टिकामः प्रयोजयेत् ॥ पर्जन्यं च नमस्कृत्वा वृष्टिं विंदति
शोभनां ॥ १ ॥ सर्वत्रैव पराशंतिर्देयो भ्रातिरप त्वयावेः
॥ यमेव देशं गच्छेत्तत्राप्नुवाप्यनुमाचित ॥ माजित्वाविनि

४२

वर्त्तेत परं हि ब्रह्मणो बलं ॥ सर्वकामैर्जयि देतत्सर्वकामसमृ
द्धये ॥ संग्रामसमयं प्राप्ताय राज्ञे संग्रामं तु मध्यात्तस्य राज्ञश्चैवैत
त्प्रयोजयेत् ॥ सवाप्नोति जयते शत्रून्वापराजयितो परैः ॥ पायि
स्वस्त्ययनं चैतत्तस्करेभ्यश्च रक्षति ॥ [illegible] लोरगापिशाचेभ्यः
सर्वेभ्यः परिरक्षति ॥ [illegible] प्रजाकामः प्र
चिजपेत् ॥ [illegible] लभते नात्र संशयः ॥ २ ॥
स्थालीपाकेन नासह्या बृंहिनो ह्युयजेत्तदा ॥ [illegible]
[illegible] कृत्वा चाने नमस्येत् ॥ पायसं त्वाशरं मांस
मोदनं दधिमन्तुकान् ॥ कल्माषांश्च [illegible] फला
नि विविधानि च ॥ चित्रमाल्यं [illegible] पानानि

यानिच ॥ भक्ष्यंभोज्यंच पेयंच सर्वमाहृत्योदिते रवौ ॥ भूतांश्च
मभ्यसेत्तावद्यावदस्तमितो रविः ॥ आर्द्रसावेत्त्वाति कांतेत्ततो
श्विभ्यांनिवेदयेत् ॥ दीर्घायुर्बहुरूपंचलभेत्पुत्रंसुवर्चसं
॥ रूपवांश्चभवेन्नित्यं भूतांशंयोभ्यसेत्सदा ॥ ३ ॥ सार्वकामि
कमित्येतत्सर्वविद्याद्विचक्षणाः ॥ नवाउदेवा इत्येतज्जपे
न्नियतव्रतः ॥ सर्वान्विंदतिसर्वत्र यत्रोपातिष्ठति पापो
पहतमात्मानंयोमन्येत विचक्षणाः ॥ सजपेन्नियतो भूत्वा
तद्युमन्येतपाप्मना ॥ वाचंप्रवदेदाकामोऽकदाश्चनपापि
माः ॥ महंरुद्रेभिरित्येतद्वाग्मीभवतिपूजितः ॥ ततमित्य
षकंसूक्तंवैश्वदेवंजपन्मुनिः ॥ तेनतंतुकलापंहत्वाविधे

द्वे

दैवैः महासते ॥ रात्रींश्चयतेतसदा शुचिश्चीर्णव्रतोमिश्रीः ॥ यः का
मयेततत्पुनर्जयेयामितियोनिष्ठ ॥ सहस्रकृत्वोमनसाजपेद्रात्रीतिरा
त्रिषु ॥ स्थालीपाकेनरात्रींचयजेतारहानिद्रि ॥ तमनानिशिवा
सोनास्तिच्छेदहनि धार्मिकः ॥ ४ ॥ उर्द्ध्वंसंवत्सराच्चैववचकंपयासिस्कृ
तं ॥ सहस्रंहुत्वातत्पभस्यादिवाहोमाविधीयते ॥ ऊरुत्यात्रीश्री
ष्वीश्मिभागेरात्रिःसमाहितः ॥ दिवावावश्यकंकार्यंच्छायाया
यामंश्रुतेजसा ॥ आतिष्ठयतत्रान्मवावृक्षंतमनसाजपेत् ॥ सं
वत्सरेत्पत्तीयेवसर्पिषासाधयेच्चरुं ॥ अथास्यवरदादेवीरात्रिर्न
र्वतिश्रावरी ॥ विद्यापयीतसांदेवीवरदांस्वयमागतां ॥ संवत्सरकृ
तोमासादिवसेस्मिन्दोरोपिवा ॥ प्रयाराकलोभवितातबवन्ने

४५

ऋग्विधा. त्तिवक्त्राल्लो ॥ ५ ॥ रात्रीसूक्तं जपन्रेवतं कालं प्रतिपद्यते ॥ नयोनिं पुन अध्याय
४४ रायाति सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ममाग्ने वर्च इत्येतत्सर्वकामैर्जपेद्वि ४
जः ॥ जुहुयादाज्यमनेनैव सर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ यां कल्पयंती
ति सदा जपेत नियतव्रतः ॥ नैनं कृत्या निहिंसंति क्रोधानि चारता श्रा=
नि च ॥ प्रत्यंगिरसकल्पैस्तु ताद्विदोभिचरन्पुनः ॥ प्रत्यंगिरसक
ल्पेन सर्वं तत्प्रतिबाधते ॥ प्रत्यंगिरसाविद्वांस्तु नारिष्येत कदा
चन ॥ नैनं कृत्या निहिंसंति ज्ञाताज्ञातानि यानि च ॥ ६ ॥ अजा
नता जानता वा क्रुद्धेनामर्षिणेन वा ॥ आक्रुष्टं यादुरुक्तं वा नै
नोति पतितादिदं ॥ एवमेव जपेन्नित्यं घ्याषि स्यत्स्य यनायवे
ः सर्वधायाप्यिवमेव [illegible] भावत [illegible] ॥ स्याव रारांवि

४४

वेश्मेतु नगराराणां तथैव च ग्रामादीनां च गृहाणां च जपेदिमम्
विसंसा जातरूपमयां विद्वान्कारयेद्धि हृतं मणिं सहस्रं संपातहु
तम्स्य बिभृयान्नियतव्रतः प्रतिमुच्येत शिरसि ग्रीवायामथ वो
रसि नैनं कृत्या निहिंसंति ज्ञाताज्ञातानि यानि च ७ अने
नैव तु सूक्तेन राजानं तु समलोहितं कारयेन्मणिं विद्वांस्तावदेवा
नुमंत्रणं संग्रामे तु ध्वजाग्राणि वादित्राण्यनुमंत्रयेत् आ
सनानि च शय्याश्च यानानि विविधानि च तस्याभिचरता
माहादिगिरिश्चाप्यसि ह स्वयं प्रत्यंगिरसकल्पेन सर्वं तत्प्रति
बाधते अमानुषीनाभिचरेत्कृत्यास्त्ताजयन्निदं मुच्यते स
र्वतो निष्ठात्किंइनमाति साद्भ्यं तपस्वी नियतो दान्तः प्रयो

साम्येद्वेदर्षिः सर्वमेतत्तिप्रान्तात्मा तपोहि कमहद्भुतं ८ आ
युष्यमायुर्वर्चस्यं तत्स्यादाद्वायत्रां महत् अलंकारं हिरण्यं वाग्
पदाद्वायत्रां जपेत् प्राग्रंचश्रियमादत्ते वज्रच्छात्रं रूपाश्रुते भा
वक्तेपरेत्तृत्तोसमृच्चैः पावनेजपेत् प्रजापतिं नमस्कृत्वा सर्वान्का
मानवाप्यते नासदासीदिति जपेत् जुहुयाद्योगतत्परः प्रजाप
तेस्तुत्यायोज्यं द्वादशाब्दैः समश्नुते उत्तदेवा इति जपेदामयावी
यतव्रतः व्रतकर्माणि धायाप्य जुहुयाज्जातवेदसि कुंभं कांस
नमन्यस्मिन्पात्रे कांस्ये निधापयेत् यत्रायाले नवात्वं त्या
ज्य इदं तं प्रकल्पयेत् तेनाज्येनांगमभ्यज्य प्राशनं कैश्च रो
गान्भवेत रोगार्त्तस्याप्यनेनैव मात्रमंत्रं जपेदिदं आ

श्रीर्णात्रोपं जयीतत्करवीमवृत्ति विज्वरः ९ अग्नेत्र देत्ये
तद्धनकामः प्रयोजयेत् नियतः सर्पिषा कृत्वा जपेद्घृतशः
पुनः स्वादिरीणां हि समिधां जुहुयाद्दशतो दश दशाह
त्वामदारोगारायस्पोषेण युष्यतिः बिल्वोदुंबरपालाशी
स्तत्पया रोहीतकी श्चयया होतव्या धनकामेन रायस्पोषेण
युष्यतिः वैभीदके ध्मो विल्वकी जुहुयादर्द्धमासमुक्त द्वि
षद्वेषेणा तत्स्यांतीस्तत्तमन्त्र प्रयोजयेत् द्विषत्तं धनिं कृत्वा
द्विषतोविंदते धनं अपवर्जप्यमेवस्याद्रायस्पोषेणना ध=
धितिः १० अयमग्ने जरितेति जपेदग्नेर्भयं यदा ति विधि
नातर्पयित्वाग्निं पयोदधिघृतादिभिः स्वयं पाठ्या वादिहे

अ. विधा. त्तावज्ञत्वा वत्सदर्शि थं ॥ अषामिदं परिरतायेत्सं ततोदकधारया ॥ अध्याय
४६ उतक्न दद्रुवमूल्लाग्ने भेषजमातिकान् ॥ अररसापमेत्यपाठांठक्री ४
घृ= रात्रियादवमहिना ॥ यदिसौम्यासितोमायता परिक्रीणाम्यो
षधिं ॥ यदिवारुण्यासिवरुणाद्यत्वापरिक्रीणाम्यहं ततः ॥ वस्
त्वे भ्यो घवारुद्रेभ्यस्त्वादिभ्योपवाघनः ॥ वैश्वदेव्यासिविश्वेभ्यः प
रिक्रीणाम्यहं ततः ॥ द्विश्वात्ममनसः पूर्वमेोषध्यासंहवीरुधि
॥ तस्मात्सीयंसमादत्तेकर्मपवित्रकरिष्यति ॥ तांतु मध्येनिद
धीतौषधीनां विहायसि ॥ अहुणोत्वौषधीनांतु सर्वत्रैव विधि
मवेत ॥ ५१ ॥ उत्तरापयीनमोपाठामिमामितिजयान्निह ॥ आ
तष्पपेषयेदेनांसंमदिब्रह्मचारिणा ॥ तदलाभेव्रतवताक ४६

आया ब्राह्मणेनवा ॥ प्रातः शुचिस्तांघृतेनत्रिःपिवेदनुमंत्रितां
॥ इमामितिलुस्तुक्तेनशातहस्त्योदशावरं ॥ सपत्नीबाधतेतेनपति
श्चातिवमन्यते ॥ पतिस्तुपरिजय्येतांपाठामेतेनवैपिबेत् ॥ वय
मामहगात्रेणासपत्नान्भ्रातिबाधते ॥ मूलमंत्रजपैरन्यैर्वापतिंजे
तुमिच्छति ॥ अलोकायमलोकस्यामजुतेनरकोहिसा ॥ ५२ ॥ अन्य
याचोपनीताविक्षुताम्रिलोवचान्यापि ॥ विनाशायभुः तस्मान्ना १कयं
न्यंसमाचरेत् ॥ प्रियंवदाभर्तुरियाभर्त्तापिस्याःपरायणं ॥ नात्रैव
मधुरायस्याःपत्युःसंवननंमहत् ॥ प्रियंभर्त्ताररमासाद्याविवेदेवौ
षधीमिमां ॥ प्रियंवदांधर्मपरांधर्मपत्नीमानिंदितां ॥ अवमन्ये १९=
तयोमोहान्नमाप्नुः १कथाधर्मं ॥ अररायानीत्यरवायेजुजपेत्

47

ऋग्विधा॰ ४७

तामनेकशः ॥ अरुरायातीनमस्तोत्वा अरायात्प्रतिमुच्यते ॥ अ अध्याय ४
ग्रासूक्तं जपेन्नित्यं श्रद्धाकामः समाहितः ॥ ५३ ॥ सर्वं स लभते श्र
श्रद्धां मेधां सूक्तं तथैव च ॥ ब्राह्मी मासाथ सूक्तेन जपेतानियतव्र
तः ॥ तां पिबेत यथाशास्त्रं यात्रालाता सिद्धिं नियच्छति ॥ शंखपु
ष्पीं तु पयसा ब्राह्मीं पुष्पाणि सा पिबेत् ॥ शतावरीं तु पयसा वचा
माद्रिर्घृतेन वा ॥ सूक्ताभ्यामनुसंख्याभ्यामेकैकां तु अहं पि
वेत् ॥ श्रद्धां मेधां प्राप्य बलं लक्ष्मीं च विंदति ॥ सिद्धिं प्राप्नोति स्मृतिं
च परां दीर्घमायुः समश्नुते ॥ अथवा मनसा ध्यायेत्सूक्तेनासि
द्धिं नियच्छति ॥ ग्रामे हत्वा सपत्नीघ्नं संग्रामं विजिगीषया ॥
५४ ॥ प्रयोक्तव्यं तु मूर्च्छिनाऽजुहुयान्नवासिन्धये ॥ अथवा ज ४७

यामे वस्यात्संग्राममभिगच्छतः ॥ ग्रामं हत्वेति यो हंतुं ॥ शाकल्स वांत्रे
वारयेत् ॥ अलक्ष्मीनाशनार्थं तु जपेन्नित्यं शिरिंबिठं ॥ अपामार्ग
मयीं शाखां सदर्भां सह वीरणां ॥ गृहीत्वा तां नेपाययेद्दघ्नोर्ध्वं च धी=
नित्यशः ॥ अजांचानेनजुहुयात्सहस्रं दशाती दृश्या ॥ व्यदेशानु
दत्ते दहादलक्ष्मी शतवार्षिकं ॥ चांद्रायणं चरन्नेतत्सूक्तं सिद्धि
कारं जपेत् ॥ अलक्ष्मीनुदते देहादपि वर्षसहस्रकीं ॥ ५५ ॥ गृ
हीतं यक्ष्मणा दर्भान्गृहीत्वा संस्पृशं जपेत् ॥ मुंचामि त्वा हवि
षेति यक्ष्मणा मपकर्षति ॥ समिद्धमाग्नेर्जुहुयादाज्येनैव यथा
विधि ॥ संपातमाज्यं विनयेत्संपातं च पयः पिबेत् ॥ संपातमा
जने सर्पिर्भूमौ तत्र निधापयेत् ॥ तत्रास्य भाजनौ यं स्यात्त्वा

नीयं चानुमंत्रितं ॥ खदिराणि तु काष्ठानि चूर्णं कृत्वा सह ताभिः ॥ अध्याय ४
शोधयीत रसं चैषां मध्वाज्याभ्यां पिबेत्सह ॥ मंत्रामित्वा हवि
षेतितत्त्रत्र प्रयोजयेत् ॥ यक्ष्माणाम व कर्षति शरीरात्तेन
कर्मणा ॥ १६ ॥ यस्या गर्भः प्रमीयेत तत्राग्नौ जुहुयाद्धविः
॥ ब्रह्मणाग्निः संविदानः इत्याज्येन यथाविधिः ॥ आज्यशे
षेणाचाभ्यज्य गर्भिणीं प्रसवेत्ततः ॥ पिबेदेवाज्यशेषं तु जी
वं तस्याः प्रजापते जाततानि चेत्त्वमीये करन्त्राज्यं कृत्वानुमंत्रि
तं ॥ जुहुयाद्ब्रह्मणाग्निरिति संपातानावितयेन्मणौ ॥ मणिं बु
तिसूत्रेण वासयेद्वाससा सह ॥ अग्नौ धत्तु गयात्तत्रपुष्कलो
हितवोष्टितं ॥ तं मणिं विध्य कृते नैवानुमंत्र्य यथाविधि ॥ संपा ४८

तैरयुतैर्नैव ब्रह्मणोतिच संस्तुत ॥ १७ ॥ उपरिष्टान्मणिं विद्या
त्तावद्देवानुमंत्रणं ॥ सर्वैः स्वस्त्ययनैश्चैतज्जपेदभिजुत मणिं ॥
शिरसा धारयेन्नारी प्रयत्नाद्गर्भिणीमती ॥ तृतीये गर्भमासे तु
मणिमेतं समामृजेत् पुष्पितायारदन्नारी गौः सवत्सा वसेद्यथा वत्सपा
नीययव तावत्सेना पिबेत्तासह जातस्य तु कुमारस्य कंठे तं मणिमा
सजेत् आज्यशेषं पुरस्कृत्य तमभ्यर्च्य कुमारकं हुत्वा स्वस्त्यय
नैरेव स्त्रीपुमांसं प्रवर्तयेत् ऊर्ध्वं वर्षात्स्वस्त्ययनं पुनरेव विधी
यते १८ पुत्रजन्मप्रदानार्थं प्रप्रातस्त्केन पाययेत् मेधासूक्तेन
वैवैनापिष्टव्रीहिमयं चरुं मधुमिश्रं जातरूपं मेधावी तेन जायते
शतं वर्षाणि जीवेत म्रियते न कदाचन स्थितमेव व्रतस्यास्य

ऋग्विधान ४८ त्रिरात्रमासाद्व्रतः परं आज्यं संस्कृत्य जुहुयाद्दीप्यान्त इति द्विजः पा अध्याय ४
णिनात्तु घृताक्तेन मूर्द्धानं संस्पृशेत्ततः करौ नेत्रे च चक्षुकं नासिकां
चैव संस्पृशेत् एवमेव जपेन्नित्यं यक्ष्मरोगाद्विमुच्यते एवोक्तेन वि
नाः धानेन यक्ष्मरोगनाशनमाचरेत् १८ होमेन च जपेनैव यक्ष्मनाशनमा
चरेत् अपेहीति जपेत्सूक्तमृषिर्दुःस्वप्ननाशनं देवाः कपोत इ
ति तु कपोतस्योपवेशने सूक्तेन जुहुयादाज्यं यमहुतं हुतं विदुः स
पत्नक्षयं युञ्जीत ऋषभं जपहोमयोः येनेदमिति वै नित्यं जपेत्तु निय
न तव्रतः समाधिं मनसस्तो विंदते न स मुह्यति मयोभूर्वातिरिति तु ग
वां स्वस्त्ययने जपेत् यवानां तु घृताक्तानां कारीषेग्नौ समाहितः
जुहुयाल्लैवमध्येतु दधिमध्वाज्यसंस्कृतान् ॥ ३ ॥ खड्गः — राजा
४८

च्चे
नमभिषिंचेत पुष्येणाश्रवणेन वा योऽस्य साविश्रमो व्याघ्रे रोहिणीमु
त्तरां तु च जुत्वाग्निं राजलिंगाभिः सावित्र्या च यतः शुचिः महाव्या
हृतिभिश्चैव संपातानभिजुत्तो भवेत् सर्वौषधिरसैर्दोषैर्नदीनां स
लिलेन च व्याघ्रचर्मणि पश्चात्तीनमार्यामभिषिञ्चेच तिष्ठन्त्वत्य
जुरस्वो ब्रूयाज्ज्ञयत्वं पृथिवीमिमां धर्मस्थितो निरवितो राजन्यः क्षितां पा
लयन्प्रजाः वर्धस्तत्वं श्रिये पुष्टै धर्माय विजयाय च राजानः स्त
तु ते गोत्रे ततो भ्रातिरथ्यं जपेत् ३१ वैयाघ्रं तु भवेच्चर्म सामिदो सुव दुं॰
भीमवत् त्रिरेव मभिषिंच्येवं दुन्दुभीनाभिमन्त्रयेत् प्राच्यां त्वा व दिशि
सवोभिषिंचन्तु तेजसे दक्षिणस्यां त्वा दिशि रुद्रा ह्यभिषिंचन्तु वृ
द्धये प्रतीच्यां त्वादित्या अभिषिंचन्तु पुष्टये विश्वेदेवा

60

ऋग्विधा० उदीच्यां त्वाभिषिंचंतु श्रेयसे अभिषिच्य च राजानमाशीभिरेरभि अध्याय
५० नं यच्च आत्वाहार्षमंतरेधीत्यथैनमभिमंत्रयेत् पतंमामित्ति ४
नित्यं तु जपेद्रात्रिं मेदं मायामेद्तमेताद्दृ सर्वमायाः प्रबाधते
२२ शांवरीमिंद्रजालं वा मायामेतेन वारयेत् अदृष्टानां च स
त्त्वानां मायामेतेन बाधते त्यमू षु चित्रमित्यय नं जपेत्तनियतव्र
तः शुष्कां दृष्ट्वा तु यां गर्भं निम्न स्त्रीया दयोन्विता विष्णुर्योनिं
जमेषयोनिः स्पृष्ट्वा ततो जपेत् महिर्त्रीणामवोस्त्विति पथि स्वस्त्य
यने जपेत् अग्नयेयाद्वि सद्देष्टां जपेद्विद्वस्थानि श्रति आयं
गौः सार्पराज्ञीरत्र सर्पानेतेन बाधते पवित्राणां पवित्रं तु जपेद्वाद्य
मर्षणं अपः प्रविश्य यः श्चैतांस्त्रिः पठेदघमर्षणं २३ यथाश्व

५०

मेधावभृथस्तादृशं मनुरब्रवीत् अक्षैर्वा नि मज्जित्वा त्रिः पठेदघ
मर्षणं यथाश्वमेधावभृथ एवं तद्दषिरब्रवीत् यथाश्वमेधः क्र
तुराट् सर्वपापप्रणोदनः तथाघमर्षणं सूक्तं सर्वपापप्रणोदनं
से नाहू रणामेतत्स्याज्ञेहंहसमिति शौनकः मनसाध्ययने तत्तु
मन्यते शौनकस्तथा विः संसमिद्युवसेव सन्ते सोमात्रकरणं मह
त् सातिमेदे प्रयुंजीत न भिद्यते कदाचन सतेमेदेपि संज्ञानमत
स्मिन्निकरं जपेत् नतत्र भेदो भूयस्याद्यत्रैतत्संततं जपेत् तच्छं
योरावृणीमह इति स्वस्त्ययनं जपेत् २४ महानाम्न्यः परं ब्रह्म
शुक्रं ज्योतिः सनातनं सपत्नघ्न्यश्च गायत्र्यश्च पावमान्यः पवित्रता
वंश्रि कामि जपेत्स तान्त्रयो हि शां सनातनाः ओंकारपूर्वाव्या

ऋग्विधा० ५१

हुतयोमधुच्छंदसश्रीदितैः सूक्तान्यंते महानाम्न्यः संहितासास्मृता अध्याय ४
स्मृता अमृतत्वं यथा देवाः पूर्वं संहितयानया जपेदेतां शुचिर्नि
त्यममृतत्वं च गच्छति अत्रैव त्वाजपेन्मध्ये पितृसूक्तान्यनेक
शः पित्र्यां तां संहितां विद्यान्वितृन्प्रीणाति चैतया एवमक्षा
मात्सत्यवासवीसंहितामदेत् रौद्यादित्या वैश्वदेवी यद्देवत्यां
श्च कामयेत् कुर्वीत वास्तुनाम नं मध्ये गोष्ठस्य धर्मवित् २५
पुष्पैर्गंधैश्च माल्यैश्च वानस्पत्यैस्तथौषधीः वास्तुमध्ये प्र
तिकिरेत्सप्त धान्यं तथैव च वास्तोष्पतिं यजेद्वाप्य पायसे
न बृहस्पतिं उदुंबरपलाशैश्च बलिं प्रतिदिशं हरेत् सू
र्यो वायुर्यमः पितरो वरुणो निर्ऋतिस्तथा सोमो महेंद्र

५१

इत्येता दिक्षु वै देवताः स्मृताः दद्यादन्नं ब्राह्मणेभ्यः त्रिर्वा
प्रतिफाल्गुनि प्रतिसंवत्सरं कार्यं गृहे वै गृहमेधिना यद्येवंस
विधं चान्यदल्पमपि किंचन अग्निमिंद्रमथो वायुं सूर्यमन्या
श्च देवताः २६ आरिराधयिषुर्यां यामभिध्यावेत्तद्देवतां अ
भिरूपेणार्थेनैनयथावृद्धप्रयोजनं ऋचीरां मंत्रदृष्टेन प्र
त्यब्दात्सिद्धिरिष्यते सर्वविद्दक्षिणां दद्याद्दानं वा कर्मसिद्धये
न त्वेवादक्षिणं कर्म किंचिदस्तीति शौनकः धनधान्यं तु पूर्णा
पात्रेणासंमितार्थं ततो भवेत् तस्मात्तु बल्यापि दातव्या दक्षि
णा कर्मसिद्धये धर्ममेकादशाद्दद्याद्धनं वा तुष्यते गुरुः
सत्यवादिनि धर्मस्थे ब्रह्मज्ञानं च दीयते तदिदं परमं ब्रह्म

5

ऋग्विधा० ५२ संपावनमद्भुतं गोप्यरांतायदातव्यं पुत्रायातपस्विने नासं अध्याय ५
वत्सरोषितायनोशिष्यायाहिताय चनाशिष्यायाहितायच
२७ इतिऋग्विधाने चतुर्थोध्यायः ४ ॐनराणांपुण्या
त्महीनानामृग्विधानमजानतां ऋग्वेदःकल्पवृक्षोयं
फलनैवप्रयच्छति एवंगर्भदिवावासऋग्वेदःप्रतिभाति
मे ऋग्विधानप्रदीपेन विनानैवप्रकाशते रत्नाकरः
वोदार ऋग्वेदोनात दुस्तरः ऋग्विधानं महापोतं विना
नैवफलप्रदं विधानंसर्वविद्यानामृग्वेदोब्रह्ममंदिरं ऋग्
ग्विधानविधानेन प्रवमेतदवाप्यते ऋग्वेदःपठितोप्येव
मेराणांभवति निःफलः ऋग्विधा[illegible]नस्यादर्थोयतः

५२

स्वयंततः १ ह्लातत्वार्थकथनमृग्विधानमेवोमियः ऋ
ग्वेदोजायते तस्यप्रसादात्फलमानसः आतुष्यंसंपदोमूलं
सर्वकल्मषनाशनं ऋग्विधानाभ्यनुष्ठानं पुण्यकीर्तिकरंप
रं ऋग्विधानेन संयुक्तमृग्वेदंवेत्तियोद्विजः धर्मार्थकाममो
क्षाणांभाग्भवेत्सभवेद्ध्रुवं वेदेषुप्रथमोवेदऋग्वेदनिधिरुत्तमः
ऋग्विधानसहायेन साधकःपरितुष्यति शान्तिमोक्षमनन्त
सिद्धिं ह्लुतमसमागमाम् ऋग्वेदं जायते नित्यमृग्विधानेनतो
षितः २ [illegible] ऋग्विधानेनततःसदा मत्वो
ब्यादरप्राधिकं मेवज्ञात्यमसमाहितं भवेतजन्मनिरुर्गिलोप्य[illegible]
आतुष्यमेवच ऋग्विधानपरिज्ञानादुर्पाणि[illegible]तुष्ट्यं

63

विद्वल्लोकं — संपद्यंते विमुक्तयः ॥ दुराधर्षः प्रशास्त्रवंति नित्य
मृग्विधिपरानां ॥ नमः शौनकाय नमः शौनकाय ॥ ३ ॥ इति श्रीम
दृग्विधाने पंचमो ध्यायः समाप्तम् शुभम्भूयात् ॥ ॥
संवत् १८८० माघ व० २० । लिखितं पुस्तं चूराम मलजम
लिखारी मंदर श्री रघुनाथजी छल्लकालयः भेमदू ॥ ६२ ॥

नं॰ १५

इति षट ग्विधान समाप्तः

नं॰ ५॰६॰